

LITERAT
REVIJA ZA KNJIŽEVNOST I PUBLICISTIKU

Broj 12

LITERAT

Revija za književnost i publicistiku
Broj 12, godina 12.
Dubrovnik, prosinac 2021.

Nakladnik

Društvo dubrovačkih pisaca
Svetog križa 8, Dubrovnik
www.dupisci.hr

Za nakladnika

Boris Njavro

Uredništvo

Ivana Lovrić Jović, glavna urednica
Boris Njavro, izvršni urednik

Dizajn i računalni slog

Vinko Rožić • www.diz.hr

Naslovnica

Nora Mojaš

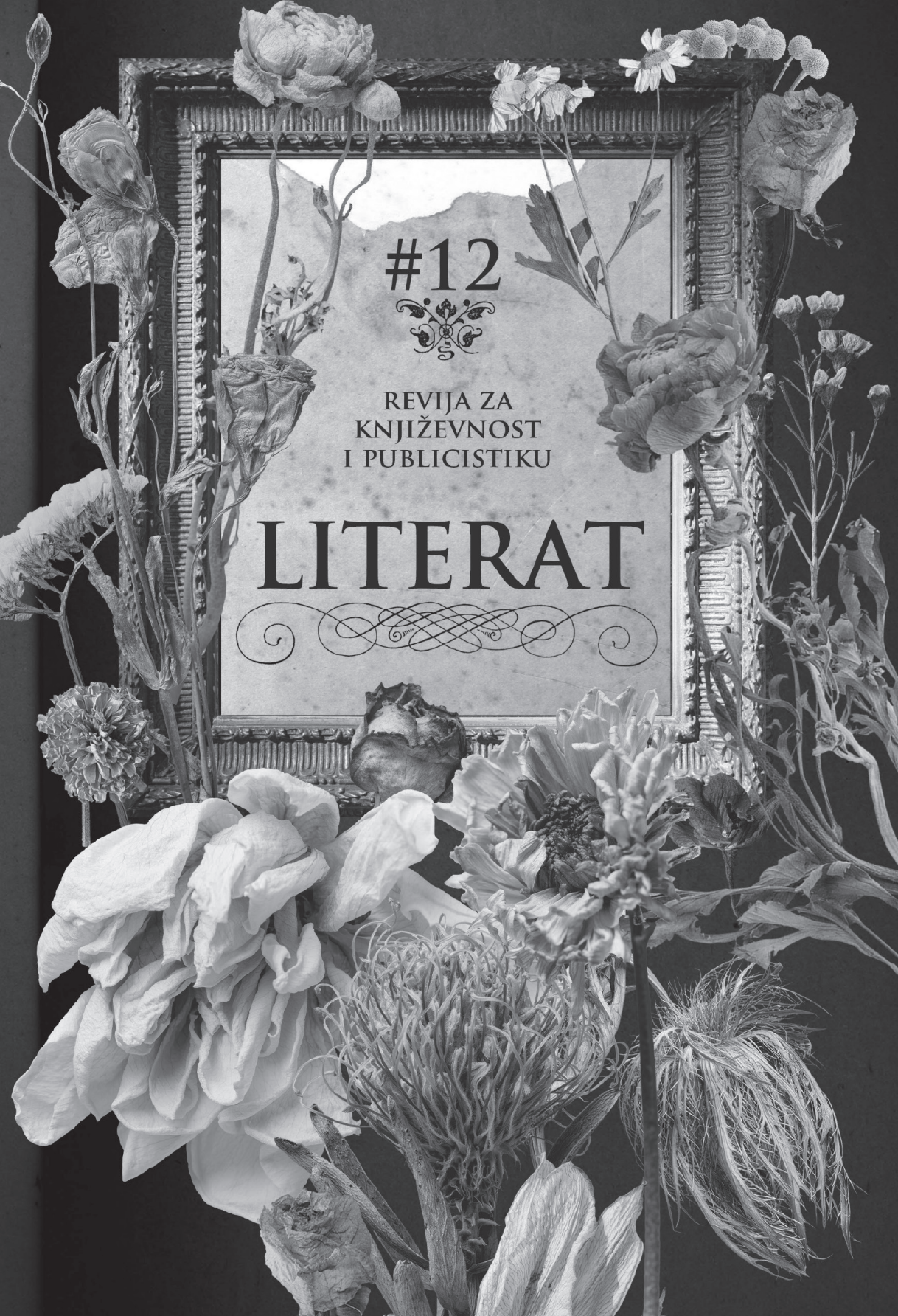
Tisak

WEB2TISAK, Sv. Nedelja

Naklada

100

ISSN 1847-7593

#12

REVIJA ZA
KNJIŽEVNOST
I PUBLICISTIKU

LITERAT

KAZALO

MARIO KOPIĆ	
Za slobodu duha	7
DAVOR MOJAŠ	
Ostali doma	10
VEDRAN BENIĆ	
Baloni na Srđu, topovi na Lovrjencu	18
EMILY DICKINSON	
Pet pjesama	25
BARBARA KLEPIĆ	
Vesela pjesma • Čudovište	27
Dok gledam u izlog	29
IRJA JERKOVIĆ	
Dan mrtvih • PAX	30
Vino iz mog albuma	31
Uskrs	33
TAJANA MARTIĆ	
Pjesme	35
JOSIPA GARILLOVIĆ	
Vlajina	38
U staračkom domu	39
Zajednička soba	41

ANA BRNIN	
Neradnica	42
Narančasta vesta	43
BRUNO DI REDA	
Pjesnici • Kroz krošnje	44
GALAKTIČKI VAPAJ	
Sretna igra • *** • O, Galeto	45
Nagovarači žena na alkohol	45
U kuhinji (<i>Za Milana Milišića</i>) • Napalm bebe	46
Nokautirali su Orlanda • Budi pjesnik	47
*** • *** • ***	48
VOJO ŠINDOLIĆ	
Ogoljenosti • Vježba	49
NIKŠA KUŠELJ	
Men apart (Usidjelun)	50
Morsa	52
Kjerna	53
STANKO KRNJIĆ	
Boja moje kuće • Četiri zida	54
U potrazi za solju • Zlatne ptice	55
IVAN KRAMAR	
Blizina • Kapi kiše • Sagorijevanje	56
Molba • Psi	57

MARIJA LAP TALO

- Karijes pločnika 58
Ti ćeš uvijek biti mlad (*Za Alana*) 59

STANISLAVA NIKOLIĆ ARAS

- Zijev babljeg ljeta: Veliko noćno paunče 58
Indijansko ljeto 61

BRUNO LUCIĆ

- Gubitnica 64

DOMAGOJ VIDOVIĆ

- Zaljev ukrštenih sudbina: Kotor 68
Muo • Prčanj 69
Stoliv 70
Perast 71
Verige 72
Lepetane • Lastva 74
Trašte 75
Sutomore 76
Ratac 77

- U spomen Tomislavu Kuljišu 78

- Izdanja Društva dubrovačkih pisaca* 82

MARIO KOPIĆ

Za slobodu duha

(povodom dvije stotine godina od rođenja Dostojevskog)

*Jer kako može biti sreće
ako je ona zasnovana na nesreći drugoga?*
Dostojevski

„Postati pravi Rus znači upravo to: trsiti se unijeti konačno pomirenje u europska protuslovlja, pokazati izlaz europskoj beznadnosti u našoj ruskoj duši, sveljudskoj i sveujedinjavajućoj, s bratskom ljubavlju primiti u nju svu svoju braću i možebiti naposljetku izreći konačnu veliku riječ opće harmonije, bratskog konačnog suglasja svih naroda prema Kristovom evanđeoskom zakonu“.

Ovo je odlomak iz svečanog govora pred golemim auditorijom već nasmrt bolesnog Fjodora Mihajloviča Dostojevskog, govora povodom otkrića spomenika Puškinu u Moskvi, 6. lipnja 1880. godine.

Govor je polučio nevjerojatan uspjeh, zato je, unatoč teškom umoru, još iste večeri Dostojevski napisao supruzi Anji iduće riječi: „Ne, Anja, ti nikada nećeš moći zamisliti onaj dojam koji je ostavio moj govor! Što je moj uspjeh u Petrogradu! Ništa, nula u usporedbi s ovim! Kad sam se pojavio, sala se zatresla od aplauza i dugo mi, vrlo dugo, nisu dali govoriti. Ja sam se klanjao, gestama molio da mi dopuste govoriti – ništa nije pomagalo: ushićenje, entuzijazam (sve zbog *Karamazovih*). Naposljetku sam počeo čitati svoj govor, ali su me prekidali nakon svake stranice, a ponekad i nakon svake rečenice, grmljavinom aplauza. Kad sam na kraju proklamirao sveopće, svečovječansko bratstvo ljudi, sala je bila kao u histeriji, a kada sam završio, ne mogu ti opisati tu tutnjavu, uzvike oduševljenja: nepoznati ljudi

u publici su plakali, ridali, grlili se i *zaklinjali se jedan drugome da će biti bolji, da se ubuduće neće mrziti, već će se voljeti*“.

Idućeg dana su se pojavile novine s naslovima pisanim kubitalnim slovima: „To je munja koja je rasparala nebo“. Ali u oduševljenim riječima Dostojevskog o europskom pomirenju, pri kojem bi glavnu riječ odigrala ruska duša, počivao je maligni čir što ga izražava njegova najava supruzi dan uoči praznika: „Cijeli sam život ratovao i sada ne mogu pobjeći s *bojišta*“. Naime, s bojišta pomirenja, konačnog i sveodrješujućeg, pod nebom kršćanske logike srca i revolucionarne ruske ideje. I „ruskog Krista“, koji je bio idol Dostojevskog i rusku sliku kojega je nastojao prikazati u romanima, s Miškinom u *Idiotu* i u *Braći Karamazov* s Aljošom.

Ali, kao što je ustanovio Nikolaj Berdjajev i nakon njega zaoštrio Lav Šestov, „nije mu uspjelo“. Unatoč impresivnom uspjehu romana *Braća Karamazov*, zbog kojega ga je Društvo ljubitelja ruske književnosti i izabralo za svečanog govornika, toga je bio svjestan i sam Dostojevski. Zato je, najprije samom sebi, roman *Braća Karamazov* proglasio nedovršenim i navijestio drugi dio u kojem će glavni junak biti Aljoša Karamazov, monah, učenik starca Zosime: „Silno me zanima psihologija revolucionara. Namjeravam napisati novi roman, nastavak *Braće Karamazov*, u kojem bih se rado posvetio problemu revolucionarnog pokreta. Junakom romana ima biti Aljoša Karamazov. U manastiru će tražiti istinu. I revolucionari, na svoj način, traže istinu. To traženje istine je zajedničko kaluđerima i revolucionarima. Naši revolucionari doista imaju nešto od povijesnih mučenika. Fanatični su i spremni umrijeti za svoje ideale. Za revolucionare je najvažnija ideja da će novim društvenim poretkom usrećiti čovječanstvo. Aljoša, čovjek koji traži istinu, neće naći istinu u manastiru. Tražit će i dalje i stupati na putove koji će ga odvesti fanaticima istine, revolucionarima. Ljubav prema idejama odvest će ga, kao pravog Karamazova, tako daleko da će počiniti politički zločin. U političkom zločinu vidi nužni čin za sreću čovječanstva... Tako će Aljoša, prividno ograničen, a uistinu pobožan čovjek, u očima društva postati zločincem. Aljoša će biti osuđen na smrt i umrijet će za svoju ideju, mirno i sretno, kao mučenik“. Drugim riječima, kao Krist.

Posrijedi je posve logično razviće „logike srca“ na koju u svojoj knjizi *Putovi ruskog bogoslovlja* upozorio teolog Georgij Florovski. Logika srca se veoma brzo pretvara (kao već kod Blaisea Pascala) u oprečnost logici razuma, kartezijanskog kritičkog uma, pretvara se u čuvstvenu zanesenost, na razini pjesništva, a na razini politike u – zelotski fanatizam. Danas bismo rekli: revolucionarnost. Na podlozi uvjerenja da mi je na volju ne samo Božja milost, nego i Božja vlast. Vlast, lenjinski rečeno, pod okriljem povijesnog Trenutka i u ime zakona povijesti. Drugim riječima, ako religiozno eshatološko navještenje konačne ljubavi i pomirenja, konačnog bratskog suglasja (*fratelli tutti*) prenesemo na političku razinu internacionalno ideološkog podviga, ako vjersku „kršćansku revoluciju“ pretvorimo u društveno-političku revoluciju, postajemo ono što bi imao postati Aljoša kao socijalist, štoviše, kao politički zločinac, odnosno boljševik, dakle – zločinac.

Polu stoljeća nakon Dostojevskog, kad je Istočnu Europu već pogodio nacional-komunistički boljševizam, a Zapadnu Europu započeo, s jedne strane, ugrožavati kominternovski (komunističko internacionalni) boljševizam, a s druge strane nacizam i fašizam, filozof, otac fenomenologije, Edmund Husserl napisao je raspravu *Kriza europskog ljudstva i filozofija* (1935) u kojoj je najveću pogibelj, pogibelj svih pogibelji, vidio u umoru, zamoru, klonuću duha. Zato je od nas Europljana zahtijevao da duhovni svoj zamor prevladamo *heroizmom duha*. Prvi uvjet heroizma duha je – sloboda duha. Samo se tim putem može prispjeti do pomirenja europskog ljudstva sa samim sobom. Isto tako i do europskog pomirenja u geopolitičkom značenju, odnosno pomirenja između Zapadne i Istočne Europe.

Svoju bi drugu europsku renesansu i Dubrovnik zacijelo doživio upravo kad bi sebe prepoznao i priznao kao stjecište slobode duha, na razmeđu Zapadne i Istočne Europe, slobode duha koja izvire iz rado-znalosti, iz ljubopitnosti, iz ljubavi prema znanju, a ne ljubavi prema predmetu Znanja, prema Ideji ili Bogu, u kojoj nad radoznalošću gospodari Izvjesnost što vjeru pretvara u bezuvjetno uvjerenje, u vjero-nauk o teološkim i ideološkim Istinama. Jer duhovna sloboda Europljana nije ni desno ni lijevo, nego pred nama. Sjedinjuje sve one koji se nadaju protiv nade.

DAVOR MOJAŠ

Ostali doma

(Dogada se u vrijeme otkazanih pirova)

Oni su: DIDAK PIR

ASTRA ZENIKA (njegova godišnica)

/DIDAK PIR SJEDI UZ OTVORENI PROZOR U SALOČI PUNOJ KNJIGA. ISPRED NJEGA, NA VELIKOM STOLU OD BOROVINE, HRPE ISPISANIH LISTOVA PAPIRA, NEKOLIKO GUŠČJIH PERA, POSUDICE S TINTOM I PORCULANSKE FIGURICE ANĐELA ZAUSTAVLJENIH U LETU. ASTRA ZENIKA ULAZI U SALOČU I PRILAZI DIDAKU PIRU PREBIRUĆI RAZNE VRSTE NETOM, U ĐARDINU, UBRANOG ZELJA./

DIAK PIR:

Jesi li?

ASTRA ZENIKA:

Jesam.

DIDAK PIR:

Ubrala?

ASTRA ZENIKA:

Od svega pomalo.

DIDAK PIR:

Za večeras?

ASTRA ZENIKA:
Za vašu večeru od zelja.

DIDAK PIR:
Lešo.

ASTRA ZENIKA:
Kako i svaku večer.

DIDAK PIR:
Lijepo od tebe. I što imamo?

ASTRA ZENIKA:
Imamo?

DIDAK PIR:
Što si sve ubrala?

ASTRA ZENIKA:
Uf! Što sam sve...

DIDAK PIR:
Koje vrste?

ASTRA ZENIKA:
Evo..., ovo je špinat.

DIDAK PIR:
„Dugo već pita Amat o biljci što špinat je zovu:
Je li i prjašnji vijek dobro poznavao nju?“

ASTRA ZENIKA:
Ne bih znala. Špinat je mladi i, evo, blitva.

DIDAJ PIR:

„Kušaš li sicilsku blitvu il' onu nilskog kraja,
Neće ti trebati tad papar ni vino za tĕk.“

ASTRA ZENIKA:

Kupus.

DIDAK PIR:

„Mekani kupus što raste u pomno zalivenom vrtu.
Bolji da poprimi tĕk, papra će tražiti još.“

ASTRA ZENIKA:

Samo nekoliko listova... Evo... evo... Čimulica.

DIDAK PIR:

„Čimula kad se doveze ko došljak iz kampanskoga grada,
Jedan nek prokuha put, spremna je večera već?“

ASTRA ZENIKA:

Nije još, evo... i divlja šparoga.

DIDAK PIR:

„Premda šparoga divlja na suhim poljima raste,
Domaća šparoga nju nadići ne mora, znaj!“

ASTRA ZENIKA:

Česan.

DIDAK PIR:

Je li divlji?

ASTRA TENIKA:

Česan?

DIDAK PIR:

Češnjak.

ASTRA ZENIKA:

Divlji?

DIDAK PIR:

Allium carinatum.

ASTRA ZENIKA:

Nije, od lani je.

DIDAK PIR:

„Izvrstan kosci će lijek u bijelome dobit luku
Kada ih otrova pun ljutice ujede zub.“

ASTRA ZENIKA:

Sad ću zelje očistiti, proprati i, kada voda uzavri, u čas će biti gotovo.

DIDAK PIR:

Koje su ure?

ASTRA ZENIKA:

Bit će ih šest...

DIDAK PIR:

Učinit ću jedan đir i đusto ću arivat na večeru.

ASTRA ZENIKA:

Ali i jutros ste imali febru, i ništa vam nije vonjalo...

DIDAK PIR:

Evo, dodirni mi čelo. Skroz je hladno.

ASTRA ZENIKA:
I tužili ste se na glavabolju.

DIDAK PIR:
Mene glava vazda boli.

ASTRA ZENIKA:
A disanje?

DIDAK PIR:
Ja uvijek uzdišem.

ASTRA ZENIKA:
Ostanite doma!

DIDAK PIR:
Danima sam doma... skupa s tobom.

ASTRA ZENIKA:
I to vam čini dobro. Svakim danom ste sve bolji. I za objed lešo i za večeru zelje i puno tekućine... čaj od metvice i majčine dušice i med...

DIDAK PIR:
„Pčelica cjeliva ružu što jutrom je pokriva rosa...“

ASTRA ZENIKA:
Jeste li dobro?

DIDAK PIR:
„Odatle nastaje sav mirisan, žućkasti med.“

ASTRA ZENIKA:

E, med s čajem.

DIDAK PIR:

Ostat ću doma.

ASTRA ZENIKA:

Svi su ovih dana doma.

DIDAK PIR:

Svi?

ASTRA ZENIKA:

Baš svi! Otkazani su i svi pirovi.

DIDAK PIR:

Svi?

ASTRA ZENIKA:

Ima nekoliko da je tako. Ne pamti se kada je bio zadnji pir.

DIDAK PIR:

Pir!

ASTRA ZENIKA:

E, pir!

DIDAK PIR:

Tužno.

ASTRA ZENIKA:

Ali je tako, prema tome, ostanite doma. Kako što sam i ja s vama doma.

DIDAK PIR:

Dobro, kad si navalila, ostat ću doma.

ASTRA ZENIKA:

Evo, za minut će zelje biti skuhamo i čaj će se ohladiti pa ću vam ga donijeti u postelju da ga popijete prije nego legnete i mirno zaspate. Ostavit ću vam ga na ormariću uz postelju blizu svijeće i onog debelog libra na kojem piše... na kojem piše... piše...

DIDAK PIR:

De illustribus familiis quae hodie...

ASTRA ZENIKA:

Rhacusae...

DIDAK PIR:

Exstant.

ASTRA ZENIKA:

E, to piše.

DIDAK PIR:

Imamo li maslinovog ulja?

ASTRA ZENIKA:

Imamo još dvije boce.

DIDAK PIR:

Odakle?

ASTRA ZENIKA:

Jedna iz Konavala, druga sa Šipana.

DIDAK PIR:

To je dobro.

ASTRA ZENIKA:

A kakvo bi to bilo zelje bez maslinovog ulja.

DIDAK PIR:

Nikakvo.

ASTRA ZENIKA:

Uprav tako.

/ DIDAK PIR SJEDI UZ OTVORENI PROZOR I PROMATRA
KAKO GRAD POMALO TONE U SUTON. /

DIDAK PIR:

Je li ono bila rekla da nema više pirova?

/S ULICE U SALOČU ULAZE VALOVI MAESTRALA NJIŠUĆI
NABORE KOLTRINA. U DALJINI ČUJE SE ZVONO S GRAD-
SKOG ZVONIKA. DIDAK PIR I SALOČA MIRIŠU NA KUHANO
ZELJE; ČESAN I MASLINOVO ULJE A ASTRA ZENIKA NA
METVICU I MAJČINU DUŠICU./

VEDRAN BENIĆ

Baloni na Srđu, topovi na Lovrjencu

Danas je Dubrovnik nešto drugo, no povijesnim mjerilima gledajući relativno nedavno, ne samo u devetnaestom stoljeću, nego i u dobrom dijelu dvadesetoga, pod pojmom Dubrovnik podrazumijevao se isključivo prostor unutar gradskih zidina. Okolica Grada, Sveti Jakov primjerice, pa čak i Brsalje nazivali su se predgrađima. Gruž se vodio kao posebno mjesto, a Lapad je za mnoge Dubrovčane toga vremena bio daleka i egzotična *campagna*. Tako se, primjerice u listu *Crvena Hrvatska* iz 1911. godine mogu naći formulacije tipa „predgrađe Ploče“, a *Prava Crvena Hrvatska* u listopadu 1912. godine objavila je poduži tekst svoga dopisnika naslovljen „Iz Zatona kod Gruža!“.

U drugoj polovici XIX. stoljeća dubrovački je porat, stara gradska luka, još uvijek bio mjesto žive lučke aktivnosti. Svjedoči o tome lukobran Poporela koji je izgrađen 1873. kako bi se zaštitio ulazak u luku. Još početkom XX. stoljeća postojala je nikad ostvarena ideja da se u gradskom portu izgradi sjeverni dio obale u dužini od oko 175 metara, kako se u jednom napisu konkretno navodi „biva od c.k. Lučkog poglavarstva do negdašnjih Lazareta“. Ideja nije nikad realizirana, ne samo zbog nedostatka novca, nego i zbog revolucionarnog izuma parnoga stroja. Jedrenjaci su izgubili bitku s parobrodima, a kako su se počeli graditi parni brodovi sve veće nosivosti i dubljega gaza, stara je gradska luka postala skućena za nova vremena, ne samo lučkim prostorom, nego i dubinom.

Stanje se pokušavalo popraviti jaružanjem, o čemu svjedoči napis u *Crvenoj Hrvatskoj* od 23. studenog 1895. godine: „Od ponedjeljnika nalazi se u našoj luci jedan parobrod što vadi glib, da je malo pročisti. Bilo je više i vrijeme da se malo izdube i parobrodi ikoliko krcati ticali su dno, ako su se htjeli približiti kraju.“ No, uzaludan je bio sav napor, Gruž je jednostavno

imao sve ono što gradskome portu nedostaje – prostor i dubinu. Stoga je i tadašnji Austrijski Lloyd (*Österreichischer Lloyd*), prvo i najveća parobrodarsko društvo na Jadranu, svoje brodove počeo preusmjeravati iz dubrovačke stare gradske luke u Gruž. Na kraju su se u osmom desetljeću XIX. stoljeća Lloydovi parobrodi na liniji Trst – Kotor u potpunosti prebacili u Gruž.

Kako je rastao broj brodova i putnika u Gruškoj luci pojavio se novi problem, kako prebaciti sve te ljude iz Gruža u Grad, jer u prvoj polovici XIX. stoljeća organiziranoga javnog prijevoza između Grada, Gruža i Lapada nije bilo. Vlastela i bogatiji ljudi jahali su na konjima, a kako su šedete su još bile aktualne, vladike su nesretni fakini prenosili u nosiljkama. Svi ostali su brže ili sporije - pješčili. Bilo je i bizarnih događaja. Kako je zapisao Josip Bersa u kultnoj knjizi „Dubrovačke slike i prilike“, kada je 1838. saski kralj Friedrich August parobrodom doputovao u Gruž, morao se zaputiti pješke u Grad jer u to vrijeme još nije bilo modernih kočija. Ipak, kralju to nije teško palo, dodao je Bersa, jer je bio strastveni botaničar. Tako se cijela kraljevska svita kretala polagano, stalno zastajkujući, jer je Friedrich obraćao pozornost „na svaku travicu, koja je rasla desno i lijevo od ceste.“ Prema Bersinom navodu „uopće prvu ukusnu kočiju doveo je u Dubrovniku biskup Giuraceo.“ Bilo je to potkraj prve polovice XIX. stoljeća, jer je Antun Giuraceo imenovan za biskupa 1830. godine i biskupovao je do smrti 1842. Pokopan je u kripti isusovačke crkve sv. Ignacija na Boškovićevoj poljani.

„Javne kočije pojavile su se tek u drugoj polovini vijeka“, ustvrdio je Bersa, ne spominjući pobliže vrijeme uspostave te vrste javnoga prijevoza između Grada i dubrovačkih predgrađa. Međutim, nedvojbeno je da je javni prijevoz kočijama u Dubrovniku postojao 1856. godine, jer je to u svojim „Putnim uspomnama iz Hrvatske, Dalmacije, Arbanije, Krfa i Italije“ zapisao Ivan Kukuljević Sakcinski. Nakon što se poznati hrvatski povjesničar i književnik „13 listopada jur o 4. uri s jutra na obnemogle noge“ ukrcao na parobrod „Istru“, brod je iz Spljeta partio dva sata kasnije. U Gruž je, preko Hvara, „Istra“ dogurala oko devete ure navečer. Sakcinski se ukrcao u kočiju kako bi se prebacio do Garda i pri tom imao bliski susret s dubrovačkim fakинима i kočijašima: „Kad se izkrcasmo, odvedoše me fakini

noseći predamnom robu, najprije na doganu, od dogane opet drugi do najmljene karuce, a pri ovoj preužeše opet treći robu, da je smjeste na kočiju. Svaki put moradoh s nova platiti dosadnu čeljad i prepirati se s njom poradi dara.“

Ponašanje dubrovačkih kočijaša često je bilo premetom ljutih napisa u dubrovačkome tisku na prijelazu dvaju stoljeća. Više puta o njihovim međusobnim svađama, pa i tučama u kojima je bilo udaranja kamenjima u glavu, a potezali su se i noževi. Nerijetko i zbog mučenja konja koje su „nemilosrdno hrdali“, a zapravo „pritovare kole da se jedna živina ne može maknut, a onda udri po njoj na živinski način.“ Redoviti su bili i napisi o njihovoj nesmotrenoj vožnji, pri čemu „gdjekod iz same obijesti potjeraju kenje na vas mah, kao mahniti, i ako bi kroz napučeno mjesto morali tjerati korakom i voditi konje za uzdu.“ Zabilježila je tako *Crvena Hrvatska* 1908. godine „da u vratima od grada za malo nijesu pogazili jednu župku.“ U rujnu 1909. tjednik *Dubrovnik* čak je napisao da kočijaši voze kad ih je volja i kad oni hoće, naplaćuju većinom preko tarife, a sve to policija mirno posmatra „jer policija i kočijaši zajedno piju“. Naravno da je ovakva tvrdnja izazvala reakciju redarstvenih vlasti, s navodima da je sve to čista izmišljotina.

Desetak godina prije, s porastom prometa stranaca u Dubrovniku, primjedbe na ponašanje kočijaša podsjećaju na današnja brontulanja prema nekim taksistima u vremenima kad doplove kruzери. Piše tako *Crvena Hrvatska* u travnju 1897. godine: „Ovih dana Dubrovnik je upravo prepun stranih putnika. Po Placi ne vidiš nego strance u uskijem gaćama do koljena, u putničijem kapama gdje s priručnijem knjigama u ruci zure tamo amo, a za njima ženskih, lijepih i ružnih, starih i mladih s kitama cvijeća ili grančica što su ubrale na raznim eskursijama. Konavoka i župaka ne mogu da se do sita nagledaju. Uz ovaku navalu stranaca (nećemo pretjerat ako kažemo, da ih je ove sedmice raznim posebnim parobrodima došlo i prošlo 300-400, većinom za 1 ili 2 dana) i naši koči-

jaši podigli su malo glavu. Dubrovčani su kod njih izgubili svaku cijenu, pa možeš smatrati velikom milosti, ako se koji udostoji, da te, za platu, (dubrovčani ne plaćaju nego samo po cjeniku, a to je vrag) ukrca do Gruža. Izgovor se brzo nagje: *impenjan sam!* Impenjani za foreste, kojim se svaki čas nadaju da će banuti iz gradskih vrata. A što ćeš? prigoda je. Nego ako naša općina tu ne umije da doskoči, mogla bi barem da polije ono puta, da se ne dušimo. U nedjelju kad su došli Česi, gusti oblaci prašine dizali su se nebu pod oblake. To bi se dalo nekako urediti.“

Uz ove i ovakve zgone i nezgone s prijevozom od Grada do Gruža, mučila je građane još jedna stvar. Često bi se znalo dogoditi da se zapute u Gruž do broda, a on nenadano kasni i po više sati od najavljenoga vremena dolaska. Da bi se tome doskočilo, na tvrđavi na Srđu, jasno vidljivoj iz svih kutaka Grada, uveden je jedinstveni način obavješćivanja o dolasku brodova. Zavisno od toga s koje strane dolazi, vojna posada tvrđave Imperijal podigla bi veliki balon iznad utvrde: „Netom bi vojnik opazio parobrod podigao bi jedan balon s one strane od koje dolazi parobrod i svak je u gradu znao, kad će parobrod stignut u luku“. Međutim, taj lijepi, neobični i korisni običaj prekinut je u siječnju 1893. godine, o čemu su se raspisali svi tadašnji listovi. Tako je *Dubrovnik* uz podosta poniznosti prema austrijskoj vojnoj vlasti zabilježio: „Do sada je bio običaj da se je dolazak svakoga parobroda bilježio na tvrgjavi na Srgju. To je za pučanstvo bilo vrlo zgodno, osobito kad dolaze Llodovi parobrodi, koji stižu u Gruž, jer se je znalo kad treba tamo poći, i nije se dangubilo. Vojnička Vlast nije bila ni najmanje dužna da ovo vrši, ali je činila iz prijatnosti prama pučanstvu. Od nazad malo vremena pak na žalost vidimo da se dolazak parobroda više ne bilježi, te u ime cijeloga pučanstva, mi se obraćamo Slavnoj Vojničkoj Vlasti i molimo je, da ne pazi na neke nepromišljene napadaje, već da izvoli opet odrediti da se uspostavi stari običaj, a tim će mnogo ugoditi pučanstvu. Mi ufamo da će gosp. Baron Prohaska, čija je prijatnost i učtivost svakome poznata, zadovoljiti ovoj našoj želji, te mu najsrdačnije zahvaljujemo.“

Prema svemu sudeći *Platz komandant* barun Prohaska udovoljio je ovoj skrušenoj molbi, jer se u dubrovačkim novinama napisi o prekidu obavješćivanja dolaska brodova podizanjem balona na Srđu ponovno javljaju petnaestak godina kasnije. U studenome 1907. *Crvena Hrvatska* ipak nije bila ponizna kao list *Dubrovnik* u obraćanju vojnoj vlasti: „Od neko doba ne javljaju više sa Srđa dolazak parobroda. Koliko je to neugodno, osjećaju najbolje oni, koji imadu koga da čekaju, pa odu u Gruž u doba ustanovljeno, a parobroda još nema. Nikoga nema da ti što sigurno kaže, a ti čekaj, pa čekaj, gdjegd po sat i više. Ne znamo zašto se više parobrodi ne javljaju. Ako je istina da još na Srđu ima vojnička straža, tad zaista njoj nije teško izvjesiti balone. I onako gori nemadu drugoga posla, nego da gledaju, ide li parobrod.“

Dr. Ivo Perić u knjizi „Razvitak turizma u Dubrovniku i okolici od pojave parobrodarstva do 1941. godine“ navodi da ovo jedinstveno obavješćivanje građana više nikad nije vraćeno. Komanda vojnoga garnizona ostala je čvrsta pri stavu da potrebe za takvo što više nema, jer je parobrodarski prijevoz usavršen, pa se brodovi drže unaprijed najavljenoga plovidbenog reda. Dvojbeno je koliko je takav stav bio točan, jer je dvadesetak godina kasnije *Narodna svijest* u ožujku 1929. sa sjetom podsjetila na stari običaj, budući da je u to doba bilo podosta nereda u brodskome prijevozu: „Često se događa, osobito u zimsko doba, da koji putnički parobrod ima više sati zakašnjenja. Putnici, auto, kočije, trhonoše, kao i toliki, koji imaju koga pričekat, čekaju, dosagjuju se, gube vrijeme i ljute se. Pred sami dolazak parobroda dolazi vijest, koliko je sati parobrod u zakašnjenju. Agencije bi se morale pobrinuti, da im se svako zakašnjenje žurno javi, i o tom obavijestit javnost. Prošlih se je dana dogodilo da je jedan parobrod stigao velikim zakašnjenjem. Na dočeku je bio samo jedan auto. Putnici, stranci morali su čekati na obali, dok taj auto odveze jedne, da dogje uzet druge. Da se je znao sat, toga ne bi bilo. Bili bi i hoteli poslali svoje aute i stranci ne bi bili u takovoj neprilici. Sjećamo se, kako se je otrag dvadesetak godina javljao dolazak svakog parobroda jednim velikim balonom na Srgju.“

Još je jedna stvar negdje u to doba mučila Dubrovčane – kako utvrditi koje su točno ure. Bilo je to razdoblje kad nije bilo dobrog starog dubrovačkog zvonika. Napukao u potresu 1. lipnja 1905. godine, zbog opasnosti od rušenja sa zvonika je uklonjeno ne samo zvono sa zelenicama, nego i čitav gornji dio tornja s kupolom. Tako skraćen i okrnjen, zvonik je ostao gotovo četvrt stoljeća, sve do sredine 1929. godine, kada je darežljivošću bogatoga iseljenika Paska Baburice u potpunosti obnovljen. Do tada, na okljaštreanom zvoniku postojao je sat, no kako nije bilo zvona i zelenaca, svoja orlodžija mogli su podešavati samo oni koji su sat na zvoniku mogli vidjeti. Uspostavljen je stoga zvučni način označavanja podneva. Kako je izvijestila *Crvena Hrvatska*, na Uskrs 1912. godine uveden je običaj „da se u 12 sati ispali hitac topa sa tvrđave Lovrjenac i tako se objavi pučanstvu, da je nastupilo podne“.

Međutim običaj označavanja podneva topom s Lovrjenca bio je proveden toliko traljavo da je to dovelo do novih nesporazuma, pa i groteskних situacija. List *Crvena Hrvatska* u travnju 1913. godine je notirao: „Opaža se da top koji naviješta podne, nije nimalo tačan. Naravno, top nije kriv, ali netačan je onaj koji dava znak. Barem je ovdje potrebna tačnost.“ Godinu dana kasnije satovi i top su se ponovno raštimali, ne za minutu-dvije nego za čitav kvarat od ure, pa u srpnju 1914. godine *Crvena Hrvatska* opet prosvjeduje: „NETAČNO VRIJEME. Imamo sat koji ne izbija, ali za to na podne puca top. Nego vrijeme od topa i onog na satu pravi već nekoliko dana stalnu razliku od 10-15 minuta. Ko radi, upravlja se za polazak na radnju po gradskom satu, a napušta radnju po topu, jer sat ne izbija. Naravno je da ovo pravi zabunu, pa molimo, da se udesi ili da sat bude tačan ili da top ne puca.“ Ipak, nije aljkavost posade presudila da top s Lovrjenca bude taj koji će zamuknuti, nego početak Prvoga svjetskog rata. U ozračju ratne psihoze uznemiravati građane topovskom pucnjavom nije baš bilo umjesno, pa su vlasti, vrlo vjerojatno s olakšanjem donijele odluku da se prekine običaj topovskog pucanja s tvrđave Lovrjenac u podne.

Desetak godina nakon završetka Prvoga svjetskog rata, budući da je izgledalo kako će do povratka zelenaca na zvonik proći još dosta vremena, *Narodna svijest* u listopadu 1928. potakla je obnavljanje običaja bučnog označavanja podneva: „Pucanje topa na podne već je uvedeno u Splitu, a prije rata bilo se je zavelo i u našem gradu. Sad, kad je grad bez javnog sata, to bi bilo upravo potrebno, da svaki dan točno na podne zagrmi top i da prema tome svak naravna svoj sat. Do koga je nek se pobrine za to.“

Kako nije bilo odaziva, novinari lista *Narodna svijest* bili su uporni, pa je apel obnovljen i sredinom studenoga: „ČETIRI RAZLIČITA VREMENA. Primamo: Željeznica se ravna po svom vremenu. Gruž ima javni sat na zvoniku, na Pilama je javni sat u meteorološkom paviljonu, na Stradunu je privremeni javni sat i sva ta četiri sata ne idu nikad jednako, ima razlike među njima za čitav četvrt i više. Mislimo da bi se tomu ipak moglo doskočiti, da se svi satovi ravnaju prema željeznici. Ima i peti sat u Kraljevom dvoru, koji izbija satove. Ovaj pak najgore ide i sreća da ga malo ko čuje. Prijeka je potreba da počne pucati top na podne i da se pri tomu naravnaju satovi.“

Gradske su vlasti ignorirale takve zahtjeve i s olakšanjem dočekale trenutak kada je obnovljen zvonik. Tako su se opet dubrovački zelenci vratili svom poslu otkucavanja ura, po jedan udarac svakih pola sata, te puni broj udaraca svake nadošle nove ure. Dodatno, što je specifičnost dubrovačkoga zvonika, rebativaju, ponovno otkucavaju dolazak nove ure nakon tri minute.

A kako brončani kipovi Mara i Bara udaraju po zvonu od 1478. godine, treba im vjerovati. Jer imali su i te kako vremena temeljito naučiti procijeniti koje su zapravo ure!

EMILY DICKINSON

Pet pjesama

Srce, zaboravit ćemo njega!
Ti i ja – noćas, znaj!
Ti zaboravi toplinu koju ti dade -
Ja ću zaboravit sjaj!

Kada završiš, molim te, reci mi
Da počinem od svega!
Požuri! da se, dok oklijevaš,
Ja ne bih sjetila njega!

Skrivam se u svoj cvijet,
Da, dok ti on u vazi vene
Ti, ne znajući, gotovo osjetiš
Samoću – zbog mene.

Ako ja pomoći mogu da neko Srce se skrpi,
uzalud živjeti neće,
Ako nkom životu pomognem da ne trpi
Il' ublažim Bol veću,

Il' pomognem Crvendaćima plahim
Da natrag u gnijezdo slijeću,
Uzalud živjeti neće.

Najprije – Srce užitak traži
I zatim – Izuzeće od Bôli –
I zatim ona mala umirujuća sredstva
Da patnja se utò li –

I zatim – da spavat ode –
I zatim – nakon toga
Da umre, stekne li pravo nà to
Od Inkvizitora svoga.

U ovom kratkom životu
Što samo jedan sat broji,
Kako mnogo – kako malo
U našoj moći stoji.

S engleskog jezika
preveo Luko Paljetak

Bilješka o autorici

Emily Dickinson (1830. – 1886.) američka je pjesnikinja, rođena u Amherstu (Massachusetts). U ranoj mladosti počela se povlačiti iz svijeta, da bi se u četrdesetima posve povukla, ne napuštajući svoj dom, izbjegavajući susret s drugim ljudima, premda se dopisivala s mnogim osobama koje nikad nije vidjela ni srela. Za života objavila je samo 7 pjesama od 2000 koliko ih je napisala. Otkrivene su i objavljene tek poslije njene smrti. Njenu biografiju u dva sveska objavio je R. B. Sewall 1974. godine. Smatra se najvećom američkom pjesnikinjom.

BARBARA KLEPIĆ

Vesela pjesma

Kako je sve počelo?
cvokotava brada ne uspijeva
uspraviti se
Ne znam izgovoriti riječi

Tanka stopala
stružu niz prugu
vise u snijegu kao preveliki jaglaci
Vjesnici proljeća usred zime
Groteskna slika

Ostala sam sama
stoga mrzim zimu
ne mogu nositi naramak drva
ne znam hodati po ledenoj cesti
ne znam nositi crno

Samo bih sjela nasred puta
i zapjevala neku veselu pjesmu
Vrisnula u sav glas

Čudovište

Izgleda da smo zadnji preživjeli oluju
nestali su roditelji na koje sličimo
to je činjenica koja visi nad glavom
teška i neumoljiva
kao lomača

Osuđeni na samoću i nervozno tumaranje
na čupanje korica iz sredine
Iz samog srca
Iz korijena
Preplašena smo djeca zauvijek

Oluja ima plave zube
iz nje izlazimo mokri i prozirni
Sklanjam se među zidove i u mraku krojimo plašt

Oporuka

Voljela bih biti otac tvojim manama
na naša široka ramena staviti sve ono što nismo naučili:
govoriti polako
slušati dobro
misliti o izrečenom
dok mlade leptirice trepere na noćnom svjetlu
i u visinama mirišu jabuke

Biti ti djed i otac
brat i prijatelj
sine moj, mladi ljubavniče
svilo se nebo iznad naše kuće kao prazno gnijezdo

Ako ti u san dođu lastavice
umotaj ih u moj džemper i položi u voćnjak
tako će znati da smo nekad bili tu

Na katu, desno

Dali smo toj sobi nekoliko dragocjenosti
Voljeti se na tako povijesnom mjestu bilo je nezgodno
U njoj su spavale brojne pretkinje
uključujući moju majku
imam jednu njenu fotografiju
leži na boku / jede jabuku / ima 30 i nešto
vani raste trešnja
ona nosi smeđu suknju / dulce vitu boje senfa
Nemoj biti zabrinuta, majko
Doći će ti moj otac / Doći ću ti ja
Stavljat ćeš na grudi papar
Nikada se više tamo nećeš vratiti

Dok gledam u izlog...

Nema više takvih žena
možda jedino za pultom
bonbonnière Kraš
tamo šuši zlatni papir
kovrčaju se sjajne vrpce
darovi
za goste
bolnicu
sat klavira

Nema više žena koje bi me mogle tako voljeti
da koračaju mojom stranom
mašu mi s prozora
prozru
rodbinu
razapnu
suknju kao jedro
pa me uzmu za ruku
i odvedu u dan

IRJA JERKOVIĆ

Dan mrtvih

Boninovo, more mrtvo, nebo teško, gusto lišće crveno jesensko sve je meko, vonj i zrak. Studeni je, Mrzli Mrtvi dan, ali, na čas morem dahnuo je Smrti vrela dah! Sve je meko, tiho, tiho na čas, sve je stalo, danas smrti činimo čast! Gore svijeće, divan mrak vonja vosak, trepti plamen svaki hladan grob ima sad svoj znamen mali plamen. Svjetionik do svjetionika hoće li doći tko god izdaleka? Noćas nitko nije sam, puno cvijeća, bijelog, mekog, blješti se u mraku, krasan prizor, puno ljudi. Nisam s njima.	Gledam plamen, diram kamen, ne vidite što vidim, ja sam na svijet došla jednog davnog Mrtvog dana. Jedne noći ovakve, tihe kad gorjela su groblja kad Smrt je bila prisan gost, jedna je duša izabrala mene za svoj dom. Bliži mi je zato ovaj u tišini puk i Boninova moga divno More što mi šapće, ili, još je ljepše kad mi uz svoj strašan huk želi reći da sam jedne studene i mrzle noći kad treperava svjetlost svijeća do neba se vila i ja jedan mali svjetionik bila.
---	--

PAX

More. / U More me prospite. / Nek' se slegnem, s mirom / na dnu Mora.
More će me milovati / maestralom vrtložiti / zrnca moga praha.
Neće mi smetati.

Vino iz mog albuma

Opojno vonja
Iz korica kožnih vino
Tamno, gusto
Kao jako željezo u krvi
Što život jamči sadašnji kroz prošli
Što od sjećanja vrvi
To vinograd je razasutih slika
Lica što iz sjene sad su sa mnom
Tvore me smrti mnogobrojne i tišina
Ali i svaki gutljaj crna vina
Miris kruha, komad sira
I svako lice, svaka slika
I na njoj smijeh, svet
Kao zavjet
Vječno živ, neuništiv
Kao votiv
I ljubav, ljubav teška kao bogat grozd
Ljubav što krv pretvara u vino
Vino od babine loze što stvorilo je krv jaku
S mirisom gledam u osmijeh majci
Što u šumi bujne loze
Razdragana grožđe bere
Vedra kao opojni grozd što drži ga u ruci
Svako zrno sunce, lice
Svaki čokot jedan život
Svaki smijeh sladak pjenušavi mošt
Korijeni me čvrsti tvore
Tajnovita čipka sjećanja
Kao stare loze isprepletene vitice
Kao zelenog joj lista lice

Prošarano venama poput babine bijele ruke
Što u danima krcatim vedrine
Toči mirise kruha, pršuta, maslina i vina
Do sutona
Svaka slika ta me tvori, sva ta lica
Iz majčinom rukom uvezanog
Albuma bijelih kožnih korica
Babina loza baština je srca
Svaka gusta kaplja iz starog albuma
Puni čašu nezaborava
Mirisom, okusom, snagom, vjerom...
Svaki pogled poezija
Vječne žene bijelih nogu u vreloom moru badnja
Punog zrelog blaga boje ljubičaste noći
Vinograd i stari zdenac
Kao obitelj zaštićeno mjesto
Loza svoje ruke pruža
Suhe i tvrde od bure i sunca, kvrgave od starosti
Ali pune blaga opojnoga, slatkoga, pune blagosti
Nudi berbu, obilje, život, radost, moć okupljanja
Neodoljivu ljepotu postojanja
Čvrsti pečat sjećanja
Iz albuma toči se priča moja vinska
Majka, jedra kao najljepša loza u vinogradu
Glasno smije se u suncu slika
Za sva vremena mediteranska!

5. kolovoza 2019.

Uskrs

Puna sam
k'ó višnja u rakiji
slatka
i neprocjenjiva
k'ó hvarski prošek
Otvorena i čista
k'ó prva djevičanska kala
na Potoku u Orašcu
k'ó Ombla
široka
Lijepa
k'ó orošeni gorski kristal
na mokroj stazi
Daleka k'ó horizont
na Boninovu
Postojana
k'ó Čempres
Čvrsta,
a promjenjiva
k'ó Grebeni
u ljepoti kiše, gromova
i sunca
Dobra
k'ó dobar putokaz
Utješna
k'ó morski zagrljaj
Sigurna
k'ó brod
na dobroj ruti
Kapetan sam
što čvrsto drži
kormilo u oluji
Ponosna
k'ó najljepša maslina
u maslinati
Kamenica sam
krcata zlatnoga ulja
maslinova
Dingač sam
ljubičasti
iz najboljega vinograda
Najčvršći sam čokot
loze
otežale pod grozdovima
Vječna sam
k'ó stara smokva
primorska
Djetinjasta
k'ó koščela u rujnu
Opojna
k'ó zrele maginje
Živa
k'ó leandra
k'ó krv crvena
Čudesna
k'ó nenadani
putnikov pogled
na More
K'ó plima
rastem
K'ó val zapjenjeni
sigurno stižem
Sjetna sam,
k'ó šilok,
ali k'ó bura jaka,
vedra k'ó maestral
Sama k'ó Daksa,
neodvojiva

k' o Elafita niz
Neuništiva
k' o bor
što decenijama
preko litice
savija ga bura,
izjeda sol
K' o gušterica sam
Pracatova
Limun sam,
mirisan k' o ljetna noć,
sjajan i žut
k' o Sunce u podne
ljetnog dana
Cvijet sam
ljute naranče
što iz Pila vonja
u Svemir
Ponosna sam
i bogata
k' o kolarin
od najvećih zrna
crvenoga zlata
Dragocijena
k' o pleter stari
u bijeli kamen
uklesan
Riznica sam
najbogatije Katedrale
Muzika sam
najljepše knjige
Stihovi mi odjekuju
kao zvona
crkvena

Duh mi je
k' o otvoreno
bijelo jedro u modrini
Duša mi je
mirisna
k' o prepolovljeni list lovora
Srce mi je
k' o pengano jaje
što čuva se
od Uskrsa do Uskrsa
Um mi je
poput zagrljaja bajke
Svoja na svome,
k' o Srđ
Svoj sam Dom
Svoj sam zaklon
k' o Arboretuma hlad
Zraka sam Sunca
u zimskom danu
Svjetlost sam tople svjetiljke
u tamnoj noći
Zvijezda sam
u tami svoga neba
Rijeka sam
što putuje
svome Moru
Voda sam
bistra
Vrijeme sam
što ljekovito teče
Mirna
k' o Šipanska Luka
Svoj sam Svjetionik.

TAJANA MARTIĆ

Tako malo,
tako je potrebno malo...
Živimo,
trčimo,
tražimo,
patimo,
plaćemo...
a znamo
tako je potrebno malo.
Žurimo
iako ne želimo susresti kraj,
a stranputice
samo su ožiljci života
koje isto vode kraju.
O, zašto smo tako prokleti?
Zašto kad znamo
kad bi vrijeme stalo
Žudili bi za onim što zove
se malo...

Tanašne niti
Ispreplele se u povezanost
Povezanost prerasla u želju
Želja narasla u potrebu
Potreba splela konope
Konopi stvorili grop
I tako zatočena
Sve teže hvatam zrak
U nevidljivom svijetu

Sjedim na stolici
Onoj stolici
Do mene druga prazna
Ona stolica
Koja je kratko
Ispunjala fizičko
Mijenjam mjesto
Nema smisla
Osjećati prazninu stolice

Glava mi je tamnica za misli
Tijelo mi je okov za dušu
Lanci riječi su me stisli
A događaji nemilo pušu
Tamnica tmica
Okov zov
Lanci stranci
Događaji propadaji
Tmica me perfidno zaogrnuła
Zov tuge me unatrag prevrnula
Stranci mi osuđuju postojanje
Događaja u meni sve je manje
Neki čudni zatvor
U kojem slobodno živim

Držala sam jabuku u ruci,
čvrsto, možda prečvrsto.
U njezinom crvenom sjaju
ogledale su se tvoje oči.
Želja je zarinula nokte
probijajući tvrdu koru.
Stisla sam je čvrsto,
možda prečvrsto.
U mislima smo je zagrizli.
U stvarnom trenutku
samo smo polizali kapljice soka
koji se nudio.
Čisto da preživimo.
Čvrsto, prečvrsto sam držala
ne želeći biti Eva,
a grijeh je svejedno počinjen.
Grčevito sad nosim jabuku
s odsjajem očiju
i kapljicama od kojih preživljavam.
Zašto Adam nije mogao
držati jabuku?

Čekam duha
Čekam, a nemam pojma
hoće li uopće doći
Iščekuju ga moje misli
Iščekuje ga moja želja
Glupo iščekivanje nečega
što ne postoji
Blesavo iščekivanje mojih
krivih očekivanja

Izronila je ključanica prošlosti,
A ključ sam stalno gubila
I svakim novim pronalaskom
Vrata su se sve više otvarala
Koračanje unutra je bilo svjesno
Ali tresak zalupljivanja
Me ostavio zatočenom u
paralelnom svijetu
Mislima vanka
Tijelom unutra
Smjena
Tijelo je vanka
Misli unutra
Odvija se stvarnost u oba svijeta
Samo me strah da ne
pogriješim smjenu

Sve što jesmo
Samo je prašina u vjetru
Zrnce pijeska
U vihoru zbivanja
Kapljica tuge
U moru očaja
Tračak smijeha
Na nebu nade
Nota pjesme
Na crtovlju prolaznosti
Sve što jesmo
Čudan je proizvod
Nečijeg hira
Nečije samoće
I vječnog nemira

Okupana sam bojama jeseni,
skrivena tuga duboko u meni.
Sjetna kiša mi misli zatočila,
Radost u ništavilo pretočila.
Vjetar mi raznosi postojanje,
U srce mi nabija nestajanje.
S umornim lišćem i ja padam
I prohladnoj zimi se nadam.
Želim osjetiti inje na svome licu
Da me pretvori u ledenu kraljicu.
Tvoj lik postao bi blijed,
Zaborav zatočen u led...

Negdje u virtualnom svijetu
Odškrinula su se vrata
I neka čudna toplina
Probija se kroz slova
Negdje u mrežnom sustavu
Oslabili su zidovi
I neki novi osjećaj
Isplutava na površinu
Negdje u bespuću poruka
Očvrsnule su sponse
I neke neočekivane misli
Preplavile su osjećaje

Patetika voljenosti:
Volim te / I ja tebe
Ja tebe više / Ne, nego ja tebe
Fališ mi / I ti meni
Trebaš mi / I ti meni
Želim te / I ja tebe
I tako u krug
Otkako je otkucaja srca
S manjim i većim varijacijama
Sve su ljubavi u nekom trenutku
posebne
Sve priče imaju svoju ljepotu
I sva različitost je u sličnosti
Sretne / Nesretne
Ostvarene / Neostvarene
Pa i one ljubavi kao ravne crte
Za nekoga imaju smisla
A naša
Naša je s dozom Shakespearea
I elementima fikcije

Negdje u stvarnom svijetu
Pogriješile su riječi
I neka nenamjerna hladnoća
Povrijedila je biće
Negdje sada
Jedino što mogu
Iskrenošću svojih riječi
Tražiti otvorena vrata

JOSIPA GARILOVIĆ

Vlajina

Sad sam u Dubrovniku već toliko da imam svoju frizerku
Svog doktora
I one ljude s kojima sam dušu ostavljala negdje po stepenicama Grada
A danas ih skoro ni ne viđam.
Sad sam tu već toliko, da kad odem u Čitluk jedva čekam kad ću nazad.
Kad se dogodilo da mi je tamo sve “naopako”
A ovdje posloženo.
Sad sam tu već toliko da sam počela “obadat,” “marendat,” “od gusta poč”
Iako sam se trudila “primijetit,” “ručat,” iz zadovoljstva poč.
Džaba...
Prelomi se preko jezika
Uvijek sam se bojala da “ne rečem” nešto po dubrovački
Osjećala bi se ko da kradem komadić Republike
Ko da lomim stup Orlanda
Uzimam tuđe
Izdajem svoje.
Čak sam se dugo ustručavala konavoske naušnice nosit
Jer “to me ne pripada”.
Ipak
Uvuko se Dubrovnik u me ili sam se ja uvukla u njega.
Svakako je nekako, ovdje postalo “stigla sam doma”.
Možda jednog Božića pođem i kolendavat
Sad još ne
Neću forsirati
To bi izgledalo ko kad Amerikanci pričaju hrvatski
Na licu vidiš da im je neugodno
Sami su sebi smiješni.

Kažu, Grad je skup, ali su i plaće dobre, o tom se šuti.
Kažu, fali parkinga, al ipak se negdje uvijek uvučoš.
Kažu, "odsjećen od Hrvatske, al ipak povezan.
Kažu, Dubrovčani su umišljeni
A umišljenih ima svugdje, ako ih tražiš.
Ipak, našla sam one druge
Ili su oni našli mene
Svakako smo se nekako našli.

Još da nađemo zemljište za montažnu kućicu
Pa da Boris napokon kaže "idem u garažu"
A ja napravim đardin
...
Bilo bi lijepo

U staračkom domu

Ona s hodalicom
Svaki dan čeka brod za Šipan
I misli da će Božo doći po nju
Booooožo dođi
Ona s koferima
Nije se raspakovala od kako je došla
Jer misli kako danas putuje
I svaki dan ona putuje
A svaki dan stoji
Onaj što je vazda u smeđem ogrtaču
On je bio veliki redatelj, dekan na fakultetu,
profesor, nagrađivani umjetnik
Nekad su mu se sigurno ulizivali
Nekad su ga autogram tražili
Danas je samo "Onaj u smeđem ogrtaču".

Ona što vazda traži cigar i kunu za kafeaparat,
Nitko se ne zna zahvalit ko ona
I kad je odbiješ, ona kaže hvala.
Ona je nekad bila velika dama / Po velikom klobuku poznata.
Nekad su bili....
Nekad su nešto svašta / Danas / Ništa / Kako?
Ona što se nije raspakirala
Nije bila ni velika dama s klobukom
ni redatelj s nagradom.
Bila je najbolja majka svojoj djeci što može biti
Di ćeš veće.
Ne želim ni znati šta je gonilo u životu onu što nosi bebu lutku u krilu
Što manje znam to bolje
Lakše je kad su bez imena
Ona što hoda u nošnji
Ona što vazda sjedi na ulazu
Ona što svira klavir
Onaj što petnaest puta u danu pita kad je marena
Onaj što kuha kavu ujutro
Onaj što ide po lijekove
Čovječe pazi da ne letiš pokraj zvijezda
ko prazan balon pun samo zraka
Kad ti pokucaju na vrata
Kad te sretnu u hodniku
Ukucaj bon
Zalijepi cipelu
Daj kunu
Skuhaj kavu
Fotokopiraj pjesmu
Nemoj samo reći kako nemaš vremena
Nemoj reći to nije tvoj posao
Nemoj reći kako žuriš
Propustit ćeš sjaj zvijezda

Zajednička soba

Tko zadnji legne u krevet
Taj gasi svjetlo
U krevet se trčalo

Bilo je neke čari u tom.
Svi troje u jednoj sobi.
Da si htio sakrit tugu ne možeš.
Ni radost.
Kad tako odrasteš
Poznaš brata po tom kako diše.
Da si se htio povući u se
Ne možeš.
Ma mogo si al ne puno.
Taman dovoljno.

E da mi je imat svoju sobu
Koliko je puta dječje srce
za to tuklo.
I kasnije, ko curom
Još više.
Da mi je bilo izbacit njih dvojicu
U hodnik, na balkon, tarasu
Kad slušam “counter - strike”
U ponoć poslije tri
Imala sam osjećaj da sam i ja u igri

Svađali smo se svjetski.
Tu sam naučila galamit.
Tu sam se naučila čupat.
Tu sam naučila pustit.

Ima nešto u zajedničkoj sobi.
Tuce zdravlja
Tuce sreće

Danas djeca nešto previše
prostora imaju
Nešto previše idu u psihologa.
Previše vrsta poremećaja su otkrili.
Previše knjiga o odgoju.
Previše “prava” su izmislili.
Nešto mi se djeca premalo svađaju
Previše znaju, a premalo se igraju.
Prerano postaju ozbiljni.
Onda se Svijet čudi nesretnim
ljutim ljudima.

Ima puno više
u toj zajedničkoj sobi.

Narančasta vesta

Kupila sam narančastu vestu
Da mi u život unese festu.
Sad mi kroji nove dane,
Da mi život opet svane!
Pa da opet mahnem svima,
Širok osmijeh dam ja njima!
Žarkom bojom svijet svoj bojim,
Drage ljude zovem svojim!
Šarma ima u toj priči
Ne može me nitko stići!
Vrtim se ja tako, u narančastoj vesti,
Uzivam u svojoj festi.
Čuvam marno neke dane,
Toplom bojom obojane.
Neka samo češće svrate,
U bilo koje sate, pa
Pomiluju mene,
Radost da mi vrate.
Zabavljam se u toj priči,
Sunčanom ću stranom ići,
Putem koji tebi sliči.

Neradnica

Što radim kad ne radim,
Da je vama znati.
Što to biva kad se skrivam,
Kad se podlo razotkrivam,
Jer vremena imam napretek,
Pa mi je pun gepek,
Raznih stvari svima znamim.

Vremena ja imam,
Pa sad često bivam,
Do kasnih sati noću,
Misleći o čemu hoću,
Jer su moje minute i sati,
Vrijeme kada moram stati.

Tako dan za danom redam,
Dok se ovim gradom šetam,
Ne radim pa tako mogu,
Da podmetnem nekom nogu,
Da dangubim ja svud često,
Nigdje meni nije mjesto.

Što ću kad me nitko neće,
Nisam bila ja te sreće,
Šlepam se po malo tako,
Dan za danom...

Nade ima,
Da se možda negdje skrasim,
Radeći se ja omastim,
Pa da nisam više tema,
Raznih krugova dilema.
Mogu ja to sada,
Samo sam već malo stara,
Pa se tako sporo krećem
I za sobom ne okrećem,
Da ne gledam što ostavljam,
Što sam gradila i radila
Jer je iza mene brdo jedno,
Stvari iz gepeka,
Toplih djela,
Raznih jela,
Brižnih minuta i sati,
Strepnji i pobjeda,
Minulih dana,
Pruženih dlanova.

Koliku to cijenu ima,
Ta moneta meni štima,
Opipljiva ona nije,
Pa je strana, eto, svima.

BRUNO DI REDA

Pjesnici

Te tužne sove u mrklome jazu
Što kroz nokturne love miševе
Znaju stihove i od inspiracije stazu
Da sa zarezom i točkom okrone careve.

To su šutke prolaznici
Na staroj jesenskoj festi
To su samo od ljubavi obilaznici
Njihovu jesen se ne može sresti.
Vladari riječi u njezinoj gesti
Koji suzama ratove otplicu
Vladari i bogovi na pustoj cesti
Što duševne ratove u nama zaplicu.

To su ptice bez krila
Koje vremenom vječito love
Njihova psovka je čista svila
Njihova pera nebesima plove.

Kroz krošnje

Da sam ptica pjevao bih san,
San kroz nemiran dan.
Svaki zalazak bih perom nagradio,
Za usnulu noć bih se pomladio.
Letom vjetar bih parao,
Letom, krošnjama bih vladao.
Da sam ptica cvrkut bih odjekivao,
Svaki list zasebno pitao.
Pitao ono što svi želimo znati,
Za ovu ljepotu, što treba dati?

GALAKTIČKI VAPAJ

Sretna igra

Bilo je vedro veselo popodne
razgovori su tekli glatko
nitko nije rekao suvišnu riječ
čak ni djeca;
sunce je peklo i smijalo se
izbezumljenom novembru
slavili smo peti rođendan;
scena iz *Terminatora 2*
prije konačnog obračuna
igra djeteta i kiborga
posljednja sretna igra
nikad više ponovljena.

O, Galeto

O, Galeto, jesam te
salijeto
udva, utri , četiri...
O, Galeto!

O, Galeto jesi me gojila
uvijek žednog napojila
udva, utri , četiri...
nikad ništa nisi rekla
I u ratu si pekla!

Nek ti je ime sveto
O, Galeto

Gradska svjetla su tužna
ona se boje mraka
Produžuju agoniju
Zarobljena kao Oliverov
glas u zvučniku.

Nagovarači žena na alkohol

U ovom životu
nagledao sam se
Nagovarača žena
na alkohol
Parazita na
dječijem stvaralaštvu
Hvatačica muževa s
poznatim prezimenima
Ogovarača svakog
i svačijeg,
Zavidnika,
kukavica
hohštaplera
i ulizica
kompleksaša,
drogeraša
i ostalih jadnika...
Ali nagovarači
žena na alkohol
posebna su sorta jada.

U kuhinji

(*Za Milana Milišića*)

Peti listopada
tisuću devet stotina
devedeset i prve
čovjek u najboljim godinama
pjesnik u najboljim rimama
Pripremao je večeru.
Peti listopada
tisuću devet stotina
devedeset i prve
posada ratnog broda
pripremala je paljbu
nišan je nanišanio
dalekozor je navodio
top je opalio

Milan je poginuo.
Tamo gdje je tata rezao kruh
i gdje je kao dječak tiho jeo
provalio je mahnit zao duh
za stol s njim je sjeo
tamo gdje se vino točilo
gdje se pjevalo i smijalo;
tamo gdje su se s tekom skupljale
zadnje mrve
odnijelo ga je
raznijelo ga je
Tog petog listopada
tisuću devet stotina
devedeset i prve

Napalm bebe

Hvala vam borovi
na zelenom
I smoli
šiške su vaše bebe
napalm bebe
Zapali me
da ti pokažem kakav je pakao

Ne diraj me
Ne diram te
govore napalm bebe
Govore sve bebe.
I one nerođene
Zapali me
da ti pokažem kakav je pakao.

Nokautirali su Orlanda

Volim Grad
pred svitanje
i kad spava
u kasno skitanje
I trava
Volim Grad
i da ga drugi vole
i kad mu tepaju
I repaju
(I kad se mole)
Znate u Gradu neki sjajno repaju!
Dok Dubrovnikom vlada banda
Nokautirali su Orlanda
Od Kantafiga do Potoka
Nuncijate i Elafitskih otoka
To je moje
to je tvoje
naše i vaše
ničije, a svačije
Klapa Kaše
Tu smo se rodili

Tu je naš dom
Možda je to bio hazard
Ali sad nema nazad
Volim Mokošicu
na starom dubrovačkom tečno
Jer Hajduk živi vječno
Peyton Čokolino
Burbon Montovjerna
Gorica Solitudo
Ilijina vjerna
Svak u svojoj crevlji
utabava put
svakim danom
deblji i ljut
Tu smo se rodili
Tu je naš dom

Možda je to bio hazard
Ali sad nema nazad
Dok Dubrovnikom vlada banda
Nokautirali su Orlanda

Budi pjesnik

Piši po papiru	sa svijetom	neka mu prisjedne
vijugaj	širi o njemu glasine	svaki pokušaj
olovkom 5 B	ogovaraj ga i zlostavljaj	kontakta s tobom
lomi sloj po sloj	muči pa opauči	opali mu dvije iza uha
graftinog praha	znak po znak	budi mu zlokoban vjesnik
zapodjeni svađu	riječ po riječ	Budi Pjesnik!

Mama, vidio sam pticu koja ne leti
crnu , tužnu
neispavanu
samo je stajala
nemoćna;
Mama, vidio sam pticu koja ne leti
kaže dijete tužno
i pomirljivo
sa sudbinom koja peče
ipak da se zna
da ono zna
da ju je vidjelo,
mada su je svi vidjeli
ali šute.
Mama, vidio sam pticu koja ne leti
i ne želim se više igrati s vama.

Pitaš li se ikad
zašto si se našao
baš tu
baš u ovo vrijeme
baš takav ?
Ipak, postoji razlog
što kao žilava rijeka
tutnji kroz kanjon.
Što je izvan kanjona?

Svi moji prijatelji
prošli i sadašnji
bivši
svi koje sam susretao
s nekima sam bio duže
s nekima kraće;
kiparili su moj
pjesnički talent?
U glavi odzvanjaju mi
argentinski zanesenjaci
peruanski humoristi
zagrebački fakini
I slavonske tople duše
bosanska jednostavnost
I hercegovačka banalnost
Dalmatska upornost;
I nešto dubrovačke
davno izlizane
šaljive otmjenosti
A najviše su utjecali
oni s kojima se nikad
nisam družio
ni pričao
niti sreo.

VOJO ŠINDOLIĆ

Ogoljenosti

Kao jedna jedina vješalica
u ispražnjenom ormaru.

28. kolovoza 2018.

U svemu što gledam
vidim ono čega nema.
Osjeća li se tako i slijepac
i u svemu što ne vidi
intuitivno naslućuje
i dočarava si
sve što želi vidjeti?

30. kolovoza 2018.

Nekoliko puta
svoju mladost
pakirao sam u kovčege, torbe
i kartonske kutije
i nosio sa sobom
u neki drugi grad,
u neki drugi stan.

1. rujna 2018.

Vježba

U svojim osamljenostima
danima mogu šutjeti –
šutnja je to lišena
dubljeg značenja
premda mi riječi
uopće ne nedostaju

oblik je to samovanja
i ravnodušnosti
čak određenog zadovoljstva
i bespomoćnog osmjehivanja
otkrivajući smisao

u svemu i svačemu
– tu i tamo,
s vremena na vrijeme
pojavi se sigurnost,

uvjerenost u otuđenost
koju ne želim razumjeti
u savršenoj akustici
nerazumijevanja.

19. travnja 2017.

NIKŠA KUŠELJ

Men apart (Usidjelun)

Nisam volio društvene igre
njima se kao neka vještina stječe.
Monopol, jamb, karte, ne ljuti se čovječe.
A druga stvar najneprijateljska,
škola! Ugostiteljska.

Evo me prolazim kraj nje
misli u ono vrijeme rone.

Od mojih je prijatelja znalački stvarala poltrone.
Ljubazan osmijeh i kako kičmu držat pravu.
Ne povuci ne potegni, gost je uvijek u pravu.
Što se više uvlačiš viša se ocjena penje
kad Grad Gospara školuje sluge
to je protuprirodno sakaćenje.

U nju su išle najljepše
djevojke iz mog kraja
Dube, Anita, Tanja, Irena, Maja
kako bi koja s nastave skalinama na praksu sišla,
brzo bi negdje vanka ko slučajno s gostima otišla.

Osjete djevojke nemirno nebo
kad poklič i pjesme kroz ljeto prijete.
Dobro se sjećam
kraja osamdesete.

Nisam ni primjetio onda
kako su ležerno i bez hitnje
pružile korak lagano u svijet.
Okretno, konkretno, određeno bez
skitnje.

Njima su strani jezici išli
uz graciozne kretnje.
Pozvane negdje da izbjegnju rat
ko' za prespavat' oluje ljetne.
Oženili sve su djevojke stranci
ne vjerujuć' svojoj sreći.
Nismo ni ja ni Stijepo ni Ivo
nego neko izvanka, ne'ko treći.

Sjećam se njihovih osmijeha
i kretnja tek stasalih tijela.
I još tisuću puta negdje
pod vedrim nebom maskirnog odijela.
Nisu ni znale koliko nam fale
vraćale bi se negdje poslije,
blažene, mažene,
s kolicima i bebom.
Htjele su da napravi prvi korak
pod našim nebom.

Vratili se i stranci
I donijeli rat za kvadrat.
Kako na garaži podignut sprat
i bližnjem uvalit' lakat.
I kako još apartman afitat'.
E da je još bilo znat'
što znači *men apart*.
Ko nam je kriv, dobili smo
što nismo ni željeli ni htjeli.
I ne znamo da smo postali svi,
htjeli – nehtjeli, ugostitelji.

Vrti se kolo sreće
fortune okreće rota.
Nikad neću prihvatit' moto:
Turizam je način života.
Poštujem sveti običaj gostoprimstva.
Ogledam se u ocean lica, pobratimstva.
Ali isto, dubrovačka diplomstaska nota.
Nisam za da to nam je svima
način života.
A konobarenja i galebarenja
već mi je kufer pun.
Zato i jesam osto' Usidjelun.

Morsa

Stisnula me morsa.
Pritiskaju me strane
razmjerice, smrtimece familijarne.
Jedni grabe ko mahnuti
njima nikad nije dosta.
Drugi dižu na borbenost
neprijavljenog gosta.

Moje ljeto je opsadno stanje
prije nego opuštanje.
Puštam da me stiska morsa
da ne pukne bruka.
Zatečen i natečen,
zavezanih ruka
svi čekaju krivi potez
i skrivaju crni povez.
Svi imaju argumente
i skrivene testamente.

Izbjegavam izlaziti
i onda kad me vanka zovu
da sa mene ne čitaju
abecedu morseovu.

Šuti! Nosi! Da ne vide ljagu.
Šuti! Nosi! Obiteljsku prtljagu.

Sad čekam kako će mi
krvavo naplatit'
za ljubav koju nisam znao.
Kako im uzvratit'
ugrubo sad me tešu
da im bolje mogu stat' u prešu.
Kapa ljudskost iz mene
sukrvice mi se pljuje
iz mene se cijedi čovjek

Ljeto je moje morsa
roj ožedjelih osa.
Izujava oko ribljih glava
jutrom lavež, o večeri grabež.
U sredini ja i moja draga,
a okolo otoci
obiteljskog arhipelaga.

Nogama se grožđe gnječi
iz njeg' vino će poteći.
Masline se prešom tjeste,
škrti osmijeh ruke vješte
a za čovjeka obradit'
i bez nasljedstva ga otpravit'
u morsu ga treba stavit'.
„Pa ti vidi majčin sine,
kako doć' do djedovine“.

Kjerna

Postoji riba

dubinska ona,
rijetku ima sposobnost,
u dogovoru s partnerom
ona promijeni osobnost.

Rekao bi na prvu

čudan stvor
ali poštuje dogovor.
Ako ko' dvije ženke
u dubini nađu dom,
jedno će pribjeći drugom
spolu onom.

Ako su ko' dva muška

onda će postati ženkom
vjerujem ljepša njuška.
Priroda njena takva je
jer ona je riba rijetka,
ženka će postati muško
a muškarac ženka.

Na kopnu to još uvijek

nekome zvuči grozno
u moru je to najnormalnije
interesantno, ingeniozno.

Ona je kjerna, kjerna, kjerna

i kad potomstva je željna
ona moli smjerna,
tvorca svog i sol
da joj promijeni spol.

Kjerna, kjerna, kjerna

ona nije licemjerna,
nije priča interna
i partneru je vjerna.

Kjerna, kjerna, kjerna

u daljini je lanterna,
noć je premijerna
za nju mijenja sve
da može mrijestit' se.

Kjerna, kjerna, kjerna

ona nije sujevjerna
i zna da je čeka rerna
ili noć biserna
ili puno malih kjerna.

Kjerna, kjerna, kjerna

njena je ljubav neizmjerna
i ona je moderna
ko' muškarac i ko' žena

Kjerna, kjerna, kjerna

ona moli svetu sol
da promijeni joj spol.

STANKO KRNJIĆ

Boja moje kuće

Smijem li imati moju boju kuće
u doba zalaska sunca?
Smijem li povući tu nijansu
poviše prozora i vrata,
na krov staviti moje boje,
moje snove i boju moje djece?

Prođe li netko tuda
i kaže kako remetim svijet
tom bojom,
u što ću staviti svoje ruke?

Obojit se drugom bojom,
srušiti kuću stariju od sebe,
sazidat svijet bez prolaznika?

14. 4. 2020.

Četiri zida

Temeljito sam porušio zidove –
jedan po jedan,
tražeći slobodu.
Shvatio sam brzo da sam na čistini
pod visokim nebom
bez zaklona s hrpom ruševina oko sebe;
pristojna je to cijena za sav moj trud.
Onda je počela kiša, pa je prestala,
iza nje je došlo sunce koje je u početku
ipak ugodno bilo;
poslije sam opečen stajao
čekajući tri snijega koji su tuda prolazili;
nakon prvog
založio sam slobodu koju sam
stekao rušenjem,
kupio kamen,
ozidao četiri zida
među kojima
sjedim
udišem slobodu
veliku kao nebo.

4. 12. 2019.

U potrazi za solju

U potrazi za solju
grijao sam more na dlanu.

Očekivao sam pomoć neba
u tom mukotrpnom poslu
i digao sam ruku u susret visini.
Nakon dugo vremena
sunce se odmorilo u plitkim porama.

U kasnim satima
Poroznost je probadala svaku poru
i more se uvlačilo u periferni krvotok.

Na kraju dana
spoznao sam svu ljepotu i dubinu
koju sam imao u rukama.

Bilo je puno više od soli.

14. 10. 2019.

Zlatne ptice

Skupljali smo perje;
s neba je
padalo
danimama.
Zlatne su ptice letjele našim zrakom
tražeći utočišta
u sjevernim zemljama.
Odbacivale su usput ocvalo perje
ispod kojeg su se tajile zlatne kože.

Daleko od nas
padale su bez perja,
zlato ih je

sputavalo u želji za visinama,
prilazile su
ljudima sa sjevera;
dočekivali su ih kao svoju djecu,
zlatne su kože ostajale
u njihovim rukama,
umjesto njih
nicalo je novo perje,
rasla su krila,
ptice su opet prelijetale preko
naših nebesa
ne ostavljajući ništa
na našim kaljužama.

02. 12. 2018.

IVAN KRAMAR

Blizina

Uvijek znam gdje si
osim kad si sa mnom,
tada se izgubiš u meni,
a i sam u tebi gubim se.

Uvijek znam gdje si
osim kad ti duša treperi
kao jasika,
a duša je ptica,
zovu je visine,
i sam sam često
bez tla pod nogama.

Uvijek znam gdje si
osim kad si sa mnom,
ne ostavljaš trag,
a i sam ostajem bez traga.

Uvijek znam gdje si,
a možda i ne znam,
to su samo odjeci zova
usamljene ptice.

Kapi kiše

Između kapi kiše
ima i mojih suza,
koje su? ti pogodi.

Između trnja u riječima
koje rasipaš poljem
ima i moga trnja?
dobro znaš.

Između kapi rose
ima i mojih kristala,
zrcale se kao sunce,
zagledani u tvoje oči.

Između tuge i boli
ima i moje duše,
gdje je? osjeti.

Sagorijevanje

Naći ću hladnu zvijezdu za tebe
ovog jutra kad suncokreti sažižu sunce.
Sagorjet ćemo.

Sve ono što treba da plamti,
kada si sa mnom, neka plamti!
kad nisi, neka svejedno sagori sve.
Bit ću tvoj vreli pepeo.

Molba

Sve što nije sveto u ovaj čas
učini svetim,
ja ću ti u tome pomoći
koliko znam, a znam
da ništa sveto bez Tebe
ne može biti.

Sve što nije radost u ovaj čas
učini radosnim,
ja ću ti u tome pomoći,
skinut ću negve
s usta
koliko znam, a znam
da bez Tebe ništa radosno
ne može biti.

Sve što nije svijetlo u ovaj čas
učini svjetlom,
ja ću ti u tome pomoći,
otvorit ću izbe duše
koliko znam, a znam
da svaki je grob bez Tebe
samo grob.

Sve što nije vječno u ovaj čas
učini vječnim,
ja ću ti u tome pomoći koliko znam,
a znam da bez Tebe nisam vječan
i neće me biti.

Psi

Utišaj svoga psa,
onog u vrtu i onog na nebu,
doći ću, ako dođem, čekaj me.

Kada dođem,
vrata otvori, prozor zatvori.

Pusti psa onog u vrtu
i onog na nebu
da laju protiv svih.

Pokrijmo se mojim nebom
i tvojim,
treba mi tek toliko
da te imam gdje smjestiti.

Pusti psa onog u vrtu
i onog na nebu,
nek čuva nebo,
gdje skupljam padajuće zvijezde
za tvoje oči,
da ne otmu zli jezici
vrt gdje berem najljepše različke
za tvoje kose.

Pusti pse nek laju protiv svih.

MARIJA LAPTALO

Karijes pločnika

Zabrana pristupa
Slučaj bez dokaza
Sve sam to ja

Kino bez titlova
Večera posljednja
Film sam bez prijevoda

Glasna sam navika
Jelo bez začina
Tišina gromova

Pjesma sam anđela
Solist bez orkestra
Kazna sam Božija

Točka sam posljednja
Kraj sam bez povratka
Tijelo me odbija

Na rubu vremena
Karijes pločnika
Vlak sam bez putnika

Ti ćeš uvijek biti mlad
(*Za Alana*)

I kad ostari sunce
Kad izblijede zvijezde
Kad napukne Zemlja
Ti ćeš uvijek biti mlad

I kad uvenu trave
Kad utihnu dani
Kad satovi stanu
Ti ćeš ostati vrijeme

Svi će pjesnici tražiti note
Sve će žice popucat krute
Tvoje nebo će imati krila
Tvoje pjesme će parati šutnje

Tvoji koraci ulice znat će
Tvoje nade ostat će sudnje
Tvoj osmijeh parat će tuge
Uvijek ćeš postojat za nas budne

Ti ćeš uvijek biti mlad...

I kad uspori život
Kad srce oduče
Kad umukne Grad
Ti ćeš vječno ostati mlad

STANISLAVA NIKOLIĆ ARAS

Zijev babljeg ljeta

Veliko noćno paunče

Ljetna je večer poput znojnice ljetnoga dana. Dan sam provela uobičajeno obavljajući dnevne poslove. Nisam otišla na kupanje jer nisam bila sigurna hoću li se vratiti umorna. Umor mi je počeo smetati. Dođe iznenada i obuzme me. Osujeti sve moje planove, izuzme me iz svega. Zalijepim se tada uz kakav prohladan zid i ne mrdam. Kraj je kolovoza. Sjene su duge svega nekoliko dana baš na ovaj način. Treba ih znati vidjeti i uloviti jer pojavljuju se samo na nekim mjestima, pod posebnim kutom, u izabranim ulicama gdje se kraljevski zavale na fasade i tamo leže kratko duge. Promijene izgled kućama i balkonima.

Gledam zidove koji se pod kolovoškim kasnim zapadnim suncem pretvaraju u kazalište sjena. Sjetna je ta zlačana svjetlost na njima. Netko dolje dugim i sporim zamasma pliva u uvali, netko izvodi psa, netko sjedi na balkonu i gleda u pravcu odakle bi imao navratiti večernji vjetar. Nema ga danas.

Prije neki dan sam odlazeći sa Danača pogledala unazad. More je, naravno bilo upravo pozlačeno i treperilo je, sve je postalo jasno u svojoj neizrecivosti i suncem pomilovanim rubovima. Mrtvo i živo, titravo i nepomično. Zadnji kupači i dumne iza zidina, preslica i koromač sasušeni do stvrdnute zemlje, to mjesto, njegova magična otvorenost i njegovi ljudi svi tu, djeca i vaterpolisti, iza grad, naprijed pučina, ljeto koje nam se sada cijedi kroz šaku, grožđe što dozrijeva, komentari prodavača, gosti teški od svojih života koje kotrljaju kamenim ulicama nizbrdo, nizbrdo, kolovoz nizbrdo i uvijek tako u susret nekim vrhovima života koji tu prestanu. Mogla bih nabrajati unedogled sve detalje ili ostaviti sliku praznom kada me ne bi spriječavao strah, zabezeknutost nad prolaznošću, pod stopalima, a vruć pijesak i sitni

virovi koje gazimo jer nam ne mogu nauditi pa se zabavljamo ili što uopće radimo na ovom mjestu, zašto se ne pokupimo odavde na sjever u bjelogoricu novih uzdača, možda zato jer nam je jasno kako je ono što tražimo uvijek na ivici, i samo ako se možemo zagledati preko u onu ljubav što čami u mraku jednostavnih organizama, onu nemanifestiranu mogućnost stvarnoga života, mi ostajemo.

Izlazim na ulicu i već je sumrak. Susjeda mi umjesto pozdrava kaže: – Dan je okraćao. Kiša ovoga ljeta uopće nije pala.

Pored nje na zidu, stopljen s kamenom leptir. Ružan je na prvi pogled, siv i kao da je malo dlakav. Zalijepljen je tu na zid, pored grma kapare, u visini mojih očiju i ne mrda. Ovaj veliki noćni leptir kao da i ne zna da je leptir. Ne pokazuje šare i ne leti od cvijeta do cvijeta. To nije leteći cvijet. To je izrast kamena, prah na krilima mu je boja žbuke. Noćno plaho golemo biće. Zna li on da je najveći europski noćni leptir. Nikada ga nisam vidjela da leti. Na krilima ima po dva žućkasto obrubljena kruga. Poput očiju. Kao da se smije zagledan u noćno nebo, prizemljen i utišan. Siv i omamljen prašinom ljetnih puteva. Kad raširi krila velik je gotovo petnaest centimetara.

Pamtim ga iz djetinjstva. Trčeći u večernjim igrama koje su znale potrajati do kasnih sati razbijali smo balone vrućine nagurane u ulice i dvorišta. Svojom smo ciklom podizali ljetni spokoj kamenog gradića. Onda bi ga netko ugledao. U igri skrivača skriveno dijete u rubu kakve duboke sjene pritajilo bi se uza zid tik do noćnog leptira. Tada bi igra prestajala, a mi bismo se svi sjatili oko prizora. Mistični prizemljeni leptir. Ne bježi, daje nam se da ga dodirujemo s oprezom a potom razmazujemo njegov prah među prstima. Često smo ga susretali na toplim zidovima kula. Čekali da se pomakne, promatrali. Bio je to umoran noćni leptir.

Umorni *Saturnia pyri*. On živi samo da bi izlegao jaja, onda umire. Kod nas se zove Veliko noćno paunče. Veliko noćno paunče živi svega pet dana i ne hrani se, već za kratkoga vijeka koristi masti koje je sakupio dok je bio gusjenica. Na Lokrumu kojega gledam s prozora zabilježeno je 18 danjih

leptira i 189 vrsta noćnih leptira. Noću nema ljudi na Lokrumu, zadnji brod odvozi posjetitelje u sedam sati, onda se pokreću noćni stanovnici otoka.

Kraj je kolovoza umorno vrijeme. Spušta se polako zlaćani zastor zrelog ljeta. Kazaljke se dotiču. Zri grožđe, smokve cure u med, ose su već bremenate. Sljepljuju se stranice ljetnih štiva. Sljepljuju se krila noćnih leptira.

Nismo ni osjetili kada je na nas pala zraka koja će ubrzo dovesti bablje ljeto za ruku u okamenjene snove upornih kupača. Popodne će burin zamijeniti maestral. Naoštrit će se u modrinu površina uvale.

Gledam sad mačku koja se pokreće tek noću. Cijeloga je dana spavala u sjeni, pružena preko zida omamljena. Noću lovi.

Ponekad mačke skokom spuste sa zida umorno Veliko noćno paunče. Nadam se da neće ovoga. Vidjela sam kako ga neko vrijeme pokušavaju oživjeti, igrajući se njime i gurajući ga dok mu pelud i prah ostaje na tlu, a onda ga ostave letećim mravima ili onim običnim.

Iz vrta ponovo izlazi susjeda, valjda je nešto zaboravila, umorna je. Ponovno mi se mora javiti, zatiče me pred svojim vratima.

- Imate li mrava? – kaže.
- O imamo – kažem. – Imamo.
- A što ćete – doda. – Nikada ih se nećemo riješiti.
- Nikada. – povlađujem.

Odlazi sporo, na zidu iza nje noćni leptir širi krila. Vidim mu četiri pjege kao oči. Kao da se smije.

Indijansko ljeto

Sa sumrakom se stišavaju motorne pile i s mora se mijenja vjetar. Slobodno mijenja smjer. Sredina je rujna. Iz vrtova izviruju rujanske ruže i ponovljeni cvat jasmína.

Dok plivamo rukama odgurujemo žute listove. Indian summer. Miholjsko ljeto. Bablje ljeto. More, u dubini pod našim tijelima polako mijenja ćud. Danima je utiha, ali razina se podiže. Prijelaz ljeta u jesen dolazi naglo ostrim prolomima oblaka koji traju po nekoliko dana. Onda bonaca. Pa ponovo. Tako se ljeto ispire, namješta se vrijeme na nove postavke. Možemo se praviti da ne vidimo očigledno. Turisti se pokisli zatvaraju u kamp kućice i šatore. Bosi gacaju po lokvama koje poplave gradske ulice. Kad se smire praskave oluje nastupa zrenje.

Šteta što nismo pobrali smokve.

Prve su vreće grožđa već ped prešama.

Šljivive izbacuju prvi mah.

Mah je riječ kojom nazivamo bjeličasti praškasti pokrov na šljivama. Skidamo ga dlanovima prije nego zagrizemo o slatko mekano meso. Pišući o šljivama u svojoj knjizi Ljeto, karl Ove Knausgard kaže:“ Okus šljivive kao da nam govori Nisam to tako zamišljala, ali sada je već prekasno.“

U toj je rečenici bablje ljeto. Završilo je. U očima prirode je mah varke.

Ruže, jasmín, hortenzije – neće još dugo. Bablje ljeto je rokoko ljeta a on voli pastelne boje, puderaste nanose, podignutu površinu mora koja se pod buricom ostru i visoko modru. Ose su se zamrsile u jepljive odrine i grozdove muškata. Tu zuje opijene.

More se hladi i svakoga dana do moga slušnoga polja, pošto se spustim na plažu, dolaze brojevi i stupnjevi. Danas je 21 stupanj. Jučer je bila ista temperatura unutra i vani. Mjerimo mu temperaturu da bismo se uvjerali da je još među nama živo, podatno, meko. Žene govore u glas uronjene: „Krasno je, krasno je, uđi“.

Žene se inače vole kupati u moru čak i u poznu jesen. Sunce se od nas oprašta dugim nježnim zagrljajem koji blijedi. Prelazi nam preko lica i nogu, grije trbuhe i leđa.

Prije nekoliko dana spustila sam se na plažu napuštenog hotela. Nije bilo puno ljudi. Uglavnom žene i poneki umiroljenik. Razodijenula sam se i legla na žalo tik do mora. Šušketanje valića me ubrzo odvelo u san. Morfej obitava izgleda baš blizu ovakvih mjesta. Na granicama elemenata on lako ogrne u svoja krila.

Kroz pjenušave glasove ljudi brzo sam se otisnula s obale budnosti. Jedno sam vrijeme bila svjesna kako me preuzima, a onda sam tvrdo zaspala bez ikakve svijesti gdje se moje tijelo nalazi. Na suncu, na obali mora, ispružena, opuštена, predana bez otpora.

Kad me vrijeme ponovo isporučilo na sprud dana pogledala sam sanjivo oko sebe i vidjevši se tako ogoljenu među strancima isto tako opuštenima pitala sam se kako tako lako zaspimo u javnosti, golih tijela okruženi nepoznatima bez ikakvih ograda, straha, nervoze, briga. Mnogi tako.

Pređa mnom je mirovala uvala, borovi su dodirivali svoj odraz na mirnoj površini poput košuta koje su sagnule glave piti. Na obzoru jedro. Misao jedro usred pučine.

Dok se noću u svojim sobama okrećemo, meškoljimo, namještamo, buljimo u nesanicu, na plaži odplovimo kao da nas baš nigdje nitko ne čeka niti itko na nas računa. Podignem se malo i uđem u pro hladno more. Mijenjam agregatno stanje. Prirodno mi je to. Vodena smo bića. Bića koja se kupaju u svjetlosti, vodi, zakapaju u zemlju. Prema prilici.

Ubrzo nakon toga sjedim u caffeu, naručujem espresso. Brzo vraćanje u poznate granice tijela i koordinate obaveza. Gledam na sat. Imam još malo vremena do odlaska kući pa odlaska na koncert.

Nisam kanila pisati o Merfeju i njegovim krilima, htjela sam pisati o jatima pijanih čvoraka koji u rujnu polijeću iz vinograda u jatima. Misao se otela. Stalno to radi. Htjela sam otići na otvaranje izložbe, ali otišla sam na koncert. Htjela sam, ali nisam.

Između želje i namjere i onoga što naposljetku bude je zijev ili hijat. Jedan fini naziv za glasovnu promjenu koji bi se lako dao uvesti i u svakodnevni život misli.

Bablje ljeto je zijev ili hijat. U lingvistici to je pojava dvaju uzastopnih samoglasnika koji tvore zasebne slogove. Zijev je fonetski zanimljiv utoliko što su takvi samoglasnički slijedovi podložni promjenama koje idu za njegovim izbjegavanjem. To bi i indijansko ljeto htjelo zaobliti se, prijeći oblo u novo godišnje doba, prespavati šav. Zato spavamo na plažama na granici agregatnih stanja dok preko naših usnulih tijela prelazi vjetar s pučine, dolazi drugo godišnje doba. Pružamo se kao most, kao skela.

Iza leđa, tamo pred zgradama motorne pile skraćuju drva za ogrijev. U sumrak utihnu, kupačice se povuku u stanove, gudala prelaze preko struna, galebovi slete na plažu pretražiti ostatke dana, ruže pružaju glave preko ograda. Gledaju. Mirišu.

BRUNO LUCIĆ

Gubitnica

Sjedila je slušajući jedanaestogodišnjeg sina kako stenje, a stenjanje je bilo posljedica naprezanja zbog tenisa. Već je počeo doživljavati sindrom GMTO – glasne muške tenisačke orgazme. Stihije nervoze gasila je pivom. Jedna zgužvana limenka najavljivala je drugu koja će uskoro doživjeti isto što i prva. Ispijala je sadržaj tih limenki kao što je tamo neka viša instanca iz nje ispijala strpljenje. U nekoj njoj poznatoj sobi svoje svijesti utamničila je želju da sve ovo prestane, da se naoblači i da iz neba krenu sipati argumenti. Čekala je poziv koji će je osloboditi bračnog jarma. Razina dosade u njezinom tijelu dosegla je zabrinjavajuće vrijednosti pa su sjećanja počela divljački upadati bez prethodne najave.

Prema mužu je počela osjećati odbojnost mjesec dana nakon udaje, ali u braku se uvijek može olimpijski brže, bolje i jače pa su se tako na njezinu mržnju počele pojavljivati prve mladice. Svoj i ruksak njezinog sina podsjetili su je na minute u kojima bi sa svojim odabranim bila u jednoj prostoriji. Sjetila se tako perioda dok je mržnja u njoj bila u embrionalnoj fazi razvoja i dok bi se ljubav borila za život u nekom izmišljenom i nedokučivom inkubatoru. Njezin supružnik i ona bi potpuno goli ležali u krevetu, svatko okrenut na svoju stranu averzije, a zapravo su oboje gledali u istu točku – ravnodušnost. Bili su cimeri, sustanari kostimirani u bračne drugove. Kroz godine je pokušala odjenuti te gole činjenice koje su opisivale njezino životno stanje i sranje, ali nije išlo... Doduše, ona je gledala i u glačalo koje je na postolju odbojnosti bilo odmah iza njezina muža. Privrženost jednog drugome je u njihovom životu dobila minutažu reklamnog spota. Njezin bračni život postao je uzbudljiv kao dokumentarac o južnoameričkim papkarima u nedjeljno prijepodne.

Ali, te srijede je igrala otvorenih karata, nije igrala 'falš', nije blefirala, samo je objelodanila razloge i dokaze bezosjećajnosti. Da, malo je možda eskaliralo. Situacija je davno na raskrižju mudrosti prešla preko 'crvenog', ali se ona bavila 'semaforiziranjem' svoje ljestvice čuvstava.

– Zašto ste svom mužu te srijede 19. prosinca nanijeli tako tešku tjelesnu ozljedu?

– Teška... A, šta? Nije po život opasna? – odgovorila je gledajući u pohvalnice koje su visjele po zidovima odvjetnikovog ureda.

– Jeste li ga baš morali toliko ozlijediti?

– Vi biste Vašoj supruzi sigurno kupili stan kad biste saznali da ima dijete s drugim ili biste joj nabavili voucher za neki wellness?

– Držimo se činjenica...

– Pa činjenica je da moj Casanova voli kuhano vino, a odsad i ja.

– Pa ste to kuhano vino umjesto u šalicu ulili u... – pitao je odvjetnik nalaktivši se na svoju stolicu.

– Ulila sam, kako se to ono pjesnički veli, u 'obrise njegove muškosti'.

– Čovjek ima opekline po genitalijama, odbrusio joj je sugovornik ne bi li njegova branjenica shvatila ozbiljnost situacije.

– Zar se tu imalo što opeći?

– Činjenice su uperene protiv Vas, na Vama je...

– Traumatolog se sigurno iznenadio opeklinama s aromom cimeta i klinčića?! – primijetila je.

Podignuta je kaznena prijava protiv nje zbog nanošenja teške tjelesne ozljede. Protiv nje, koja u sebi teške duševne ozljede liječi oblogama osvetljivosti i srdžbe. „Opeći“, što je ona to imala opeći? Ništa! Toliko je vrijedio vjenčani prsten na njezinoj ruci kojeg je promatrala serijski prazneći limenke.

Slušajući feminizirano glasanje sina tijekom tenisa shvatila je da jabuka nije pala daleko od stabla odnosno da mimoza ne raste daleko od (opečene) maćuhice. Sin je upravo žestoko demantirao jer je vodio, protivnik se našao u škripcu. Vješto je iskoristio sporost oponenta na drugoj strani naranča-

stog terena. Zналаčki je servirao loptu. Publika – oduševljena. Nakon što je pred prvorodenim izvela neku pasažu iz udžbenika navijanja za početnike, vratila se u svoju unutrašnju sobu sjećanja.

– Dobro, a zašto mu sada tijekom trajanja sudskog procesa u kuvertama šalžete račune posute cimetom, pitao je odvjetnik dirajući bradu.

– Štrudel od jabuka nije baš praktičan za nosit', odgovorila je.

Odvjetnik nije našao temelje za stabilnu obranu. Odradio je posao po službenoj dužnosti, a sudac je, bezuspješno tražeći pokajanje kod optuženice, po službenoj dužnosti osudio na 3 godine uvjetno zbog nanošenja teže tjelesne ozljede. Nepravomoćno. Promislila je kako je sudac očigledno počasni član iste skupine ljudi kao njezin sin i njezin muž. Koliko stenje dok igra tenis? Kao po dogovoru sretali su se u sudnici njezini pogledi s onim njezina muža, ali nije tu raslo više ništa što bi naznačilo bolje dane, samo poledica po kojoj je ravnotežu gubila i padala svaka nada.

Uz to, zabranjeno joj da prilazi suprugu. Iz nje je govorila gorčina i zajedljivost. Samo je dobacila odvjetniku da želi rastavu braka, ne zato što formalno želi oskrvnuti taj društveni ugovor, već zato da bi mučila prvenstveno sebe, a onda i svog budućeg 'bivšeg'. I sad je obuzeo bijes jer je vidjela da njezin sin pada. Sad je još počeo jaukati svojim piskutavim glasom, ozlijedio je koljeno, vidi se krv. Zaprijetila mu je da izdrži, rekavši kako je u nagradnom fondu turnira uključena i novčana nagrada. Pa valjda još ima dovoljno krvi u tijelu?!

Bila je oznojena zbog sunca. Hladovina je sad postala njezina najveća izdajnica, prepustila je nebeskom roštilju. Uporno je i amaterski izigravala opasnu „kučku“, „luđakinju“, ali zapravo je bila još jedna žena iz statistike – nikako sebi nije htjela priznati ono što žene priznaju obično na kraju sapunice – stalo joj je, istinski joj je stalo. Gomilao se inat. Htjela je mrziti,

ali bila je to iskrivljena, mutirana, isforsirana, deformirana mržnja, mržnja s posebnim potrebama, a ta je potreba bio njezin muž. Samo je još čekala kad će na vrata pokucati faza samosažaljenja pa da priča bude kompletna i dovoljno tragična.

Rastava braka je bila pred okončanjem, samo je čekala poziv odvjetnika koji je treba obavijestiti da je kraj, da može prestati s ulogom života, ulogom mazohistice. Da je njezin život film, dobio bi 'grm' Zlatnih malina, toliko je bio očajan i nevjerljiv. To je bioživotni pravac nestrpljive diplomirane ekonomistice u ružičastoj majici, kratkim hlačama i crnim japankama kojoj bi većina ljudi zamjerila loše navijanje za vlastito dijete, ne znajući da je ona sama bila gubitnica sa zlatnom plakatom 'Ceha luzera'. Spiralu razmišljanja prekinuo je mobitel.

– Gotovo je! – kazao je njoj dobro znani muški glas.

Gotov je bio i meč, a njezin sin je sasvim očekivano izgubio. Nakitila je njegov porez s par utješnih riječi i počela pakirati ruksak. On se pošao presvući, a tada se sjetila koji su još 'vagani' bili prikačeni uz riječ „Gotovo!“ njezinog odvjetnika. Mali je pripao ocu i sad ga je, po službenoj dužnosti, trebalo tamo odvesti, ispred praga s dovoljnom fizičkom distancom naspram bivšeg muža. Tad je nakratko isključila sve negativno u sebi. Bilo joj je teško jer za tu dobačenu lopticu njezinog muža nije imala odgovarajući reket, tu je morala priznati poraz. Poraz joj nije teško pao, ali jest gubitak.

Sin se vratio iz svlačionice žaleći se kako mu je, s obzirom da se već ohladilo, postalo pomalo hladno, a i sunce se već bilo dezerterski povuklo u neko svoje skrovište.

– Ništa ne brini, sutra će osvanuti topliji dan, puno topliji, najavila mu je majka upravo zakopčavajući svoj ruksak u kojemu je bila termosica još uvijek vrućeg kuhanog vina.

DOMAGOJ VIDOVIĆ

Zaljev ukrštenih sudbina

Kotor

Rijetko se (ali rado) gubismo u uličicama starih gradova čije obrise ne oblikovahu grčki graditelji nego pomicanja iz utrobe zemlje, spona sa starim svijetom u kojemu je čovjek bio samo lutka na koncu, u kojemu bi stari bozi svako malo razrušili sve što sami nijesu izgradili da nas podsjetite kako smo pepeo bili i da ćemo se u pepeo vratiti. Godilo nam je to barkanje svakodnevice jednoga barkariola i šapata dobrih duha zemlje iza pritvorenih škura te pomisao da nas možda upravo na sljedećemu uglu očekuje nesvakidašnji prizor (a uglovi bijahu toliko šiljati da ni najviši među nama, čija je glava doticala vrh volta stare crkve, nije mogao ni nazrijeti što nas čeka iza mjesta na kojemu se sjena zgušnjava). Ti bi nam stari gradovi opasani zidinama zatočili um oslobodivši ga istodobno od crnih slutnja, a s kaštila bismo rijetko gledali izvan mira (osim katkad na pučinu jer ništa ne umiruje kao more) kako se ponovno ne bismo izgubili u izmaglici kao nevidljivu štitu koji je zamijenio opkope što su negda priječili da u grad slobodno ulaze putnici nepoznatih namjera.

Počesto bismo ushtjeli izgubiti Arijadninu nit u tome gradu, više nikad ne proći kroz Vrata od mora i upoznati živi teatar na svakome od tih trgova, no brzo bi se uhvatio tuhljiv mračak, a namjericima, ni s malih ni s debelih mora, tijekom zimskih noći nitko vrata ne otvara. Tad bismo se povlačili kriomice i vraćali u naše živote nastanjene sjenama, nagingjali se preko strme obale dozivajući barkariola da nas preveze do naše lađe, na kojoj šetande zamjenjivasko škanjima, a vrevu šumom mora. Poželjeli bismo tad da cibrinu zamijeni toplina doma, a cvokot razgovorom s bliskim licem. Ono što bismo hotjeli sobom ponijeti bijaše pogled na grad koji sad već bijaše gotovo iščeznuo u izmaglici dok se lađa tiho i polako otajuje mreškajući usnulo more.

Muo

Kad nam se udice i mreže ne bi napunile, sreću bismo potražili u mjestašcu u kojemu se rodio svetac neobična imena. Stariji nam kazivahu njegovu kuću negdje u brdima, a djeca nas zadirkivahu zbog loša ulova. Čim bismo se pojavili, skupila bi se mlađarija oko naše lađe poput izgladnjelih galeba i cupkala naše strpljenje na picibokune kao što nam knjušice otimahu paštelu. Grdana bi se isprva najviše pobojali jer je u drvu rezbario ljudske likove oštrom sjekirom, ali bi ih on u trenucima dokolice dozvao sebi i osmjelio ih da se okušaju. Sretni bi nakon toga otrčali sa zarezanom cjepanicom i odnijeli u domove svoje prve kipove. Promatrah ih na obali dok su ribali, skriven u štivi, radovah se njihovu ulovu i gizdanju.

Povremeno bi mi prišao jedan mali uplašeni dječak kojemu bih poklanjao ljušturu školjaka (a ljušturama odavna postadosmo na ovomu duhu putovanju bez cilja) i kamenčice u koje se urezala sva naša povijest od postanka svijeta (a boralo se sve više i moje čelo izmoreno uzaludnim bitkama i beskrajnim pričama za koje više i nijesam znao jesu li stvarne ili sam ih izmislio). Malo zborismo jer ćutjeh da mu je draža tišina brodske utrobe. Zajedno osluškivasmoo more dok prebirasmoo po momemu kutku, a kad bi se smračilo, prišao bi mi i u muku me zauhitio svojim ručicama.

Zbunjen bijah postupkom toga malog bića te se pitah jesam li i ja mogao ostati u malome mjestu pokraj mora, zaboraviti na sva putovanja i zatomiti znatiželju kako ne bih ostao bez bliska lica i kako bi netko nekad stavio žaru s cvijećem i križ s imenom na moj grob. Iskah odgovor u Sveborovim očima, a iskanje bi prekinuo hrapav glas kapetana Dživa: „Vaj malora, Gojša! Va burdižat, dosta šušura!“

Prčanj

Južni bi vjetrovi često mutili naše i tako smućene misli zapletene u bezbroj uzlova. Bojali smo ih se presjeći mačem jer nijesmo znali kamo će se oti-snuti ovaj brod kad se jednom svi gropi razmrse.

Teško je za tih dana bilo izići na obalu, među djecu gizdavih pomoraca koji su naša mora zamijenili dalekima, debljima i opasnijima. Umjesto dječje graje ondje bismo čuli tek šapat i strani jezik na kojemu su stari pomorci grdili. Negdje smo u dubini duše ćutjeli podsmijeh jer bijasmo i sami sebi smiješni u tim našim dronjcima svjesno odabranim da nam se nitko ne primakne, izobličeni s dugim bradama i mokrim vlasima koje vonjahu na ribu iako ni gere nijesmo ulovili mjesecima. Činilo se da se svijet tih gizdelina i naš svijet dodirivahu tek koliko je nužno: njima tek toliko da im prođe još jedno dokono popodne u iščekivanju očeva, a nama tek toliko da ne ostanemo gladni. Tad se iz jednoga od palaca začu zvuk neobičnoga glazbala te zanijemismo i gizdavci i mi te u prepuštanju načas bijasmo jedno – zadržljivi slušači jednoga krhkog bića za koje nam poslije rekoše da boluje od sušice.

Na prozor uto iziđu i tri sestre te nam domaćini rekoše da ih već godina-ma viđaju samo kad začuju glazbu i da samo tad pogled upućuju na stranu nasuprot Verigama, mjestu koje je u našim životima postalo početkom kraja svijeta i strahovanja da ćemo se vratiti onamo gdje nam s lica čitaju patnju i gdje nam sol rastvara rane. Međutim, u tih nekoliko kratkih časaka i naša se lica zamladiše, naši vlasi zasvjetlucaše i naše ruho zapaluca u moru obrativši nam misli na ljepost i put nade.

Ipak, kad je glazba minula, kad su sestre zatvorile svoje prozore i kad je Gornju crkvu prekrilo oblak magle, naša su se lica ponovno smrknula, naši se strahovi vratili, a naša duša potonula i počela se gubiti na dnu murave jer nigdje kao na tome mjestu nebo nije tako jarko sjajilo kad ga je pohodilo Sunce, ali nigdje nije bilo ni tako mračno kad bi ga zakrili oblaci.

Stoliv

U zavičaju sam oduvijek volio suton, kad bi se sjene dana i noći ispreplele toliko da bi se zaigrali i san i java, kad bih napokon odahnuo i gledao na zapad dokle god je iz njega izbijao i najmanji trak sunčani, a nebo se rume-

nilo od pohvala ljepoti. Stoga sam u zavičaju koji odabrah (svi ga zapravo odabramo, stoga ove retke uglavnom pišem i za sebe i nas, ali ono što sad s vama dijelim bijaše samo moje) najviše zavolio mjesto vječita sutona i hlada, mjesto koje je živjelo tek od odraza blještave ljepote jer kuće onamo uglavnom bijahu od sivca, a i one koje ne bijahu, zapepeljastili bi vječit suton i hapa. Zvonik kao da se prikrijavao iza stotina uljika, sramežljiv i osvježen odrazom peraškoga svjetla. U tome mjestu ogledah vlastitu gorku sudbinu kojoj uznastojah izmaknuti bijegom od svih koje povrijedih i koje bih mogao povrijediti pritajivši se u skrivenim lukama i neprestano izbjegavajući pasadure.

Samo bih se u Stolivu odvažio sam usred dana proći ulicama, pogrbljen od težine svih tuga i moka od svih sutona dočekanih na moru kako me na lađi ne bi sustigle sumorne misli iz davnih dana. S ponta bih motrio gizdave kampanjule s druge strane Zaljeva i pio vodu što se slijevala s okolnih brda raznoseći stijenje i s njima, barem privremeno, ono što sam u naramak ponio na ovaj put bez svrhe i konca opažajući kapljice što se ljeskahu s visokih krovova i ljude što su pogledom iskali blještavilo nesvjesni ljepote života u sjeni i tišine nevidljiva grada, koju je prekidao tek pad prezrela kostanja.

„Zaboravi na sve i sve će zaboraviti na tebe“, zborio je kastelan Boris dok je u meni zorila misao da u vječnosti želim prebivati samo u sjeni peraške luči.

Perast

Kad bi nebo izgledalo najbeznadnije, naše bismo poglede usmjerili Perastu nad kojim kao da je bdjela neka nadnaravna sila ne dajući da ga zaposjedne tama. Grad bismo obično motrili s pučine jerbo se i sami sebi doimasmu nedostojnima prohoda njegovim ulicama. Kao sitni bismo lupeži uspijevali tek oteti koji tračak luči zaodjenuti sjenom. Pomalo nas je strašilo blještavilo zato što je tako jarko svjetlo moglo samo potamnjeti kao i slava peraških kapetana pred kojom bismo zanijemjeli. Voljeli smo plutati sredinom Zaljeva, gdje kao da se razdjelnica svjetla i tame podudarala s brazdom što dijeli svijet živih od svijeta mrtvih. Mi se i međusobno nazivasmu polusvi-

jetom jer bijasmo već toliko pognuti da nas je pogled vukao u dubine, u kojima nam jedine luči bijahu noćni blišćavci, pa bismo izloženi peraškemu sjaju trljali oči poput krtica koje su nakon mjeseci kopanja rova napokon izbile na površinu.

Obično bismo se sidrili između otoka, na međi koja kao da je održavala vječitu borbu. S jedne strane bijaše ogoljena ljepota Gospe od Škrpjela, a s druge zakriven tajnovit mrak opatije svetoga Đurđa. Bojasmo se pokucati i na jedna i druga vrata da ne bismo odabrali stranu jer nam je klatnja odavno postala sudbinom, slatkom koliko god bismo govorili da je gorka, vječnom iako si utvarasmo da možemo izići iz labirinta Zaljeva u koji smo uplovili kao uljezi, a iz kojega više ne izahodimo vlastitim izborom. „Obrn idro prama kampanelu da mi pasa kostobolja“, vikao je kapetan Dživo budeći nam lažnu nadu da će sunce i sol s nas sprati gorak okus duše.

Verige

Na lađi bismo često pomislili kako smo izdvojenošću od ljudi odijeljeni ne samo od njihovih života i priča, nego i od njihovih nevolja i tegoba jer nas ne moriše njihove bolesti niti poznavasmo njihove brige za najbliže. Katkad nam se činilo da nas je lađa učinila besmrtnima u našim ostacima ostataka prijašnjih života te da nam se vječni izgon od kazne prometnuo u nagradu kao i Sizifovo guranje kamena koje jest jednolično, ali ga je učinilo besmrtnim i, ili tako samo zamišljavamo, bezbrižnim jer je Sizif znao da će ugledati danje svjetlo neovisno o tome hoće li ga stijena koju gura poklopiti. „Da moj otac čakula sa Sizi fom, sigurno bi mu rekao: Kako to guraš taj kamen, pa tako se ne gura tolika stijena!“ nasmijavao nas je Svebor zagledan u nebo koje je naviještalo oluju i prijetilo našoj besmrtnosti. „Tant’è amara che poco è più morte“, šaputao je na jeziku koji sam donekle razumio, ali sam iz njegovih riječi razabirao tek puljišku riječ za smrt.

Nigdje se nebo nije moglo tako brzo zacrniti, a more zapjeniti kao na Verigama, no zaodjenuti krinkom besmrtnosti pitasmo se tek hoće li nas

vjetar vratiti do Vrata od mora, hoće li nas otpuhati do razvalina grada drevne kraljice koji se preolako predao osvajačima, pa mu prorokuju da će pod njima najduže i opstati, ili ćemo se skriti negdje u plićacima Miholjske prevlake, u zavjetrini otočića. Kao i mnogo puta dosad, vjetar je bjesnio, prepušteni bozima i kapetanu nijesmo ni znali kamo nas to more valja. Samo je Svebor stajao sljubljen s izrezbarenom nemani na pramcu i zagledan negdje duboko, duboko ispod dubine morske gdje mu je, kako ga jednoć čuh da govori u snu, ostala duša njegove duše, spokojan i spreman za odlazak u strane u kojima će mu se napokon otrti svaka suza s očiju, gdje će uminuti svaka tuga, svaki jauk i svaka bol. Ili mu i to samo ja poželjeh?

* * *

Nakon snažnih bismo se šijuna otiskivali na debelo more, obično noću, osvjetljeni mjesecinom čiji su sjaj jačali kameni vrhovi golih brda nad Perastom i blišćavcima koje bi nam podarila jata gavuna.

Lađa je tiho klizila stopljena s tamnim mračkom čarobnih lugova te se tek Dobrašin na vrhu jarbola kupao u svjetlu. Svijet koji nam bijaše domom danima i koji nam se činio neomeđenim, izmaknuo bi nam s obzorja čim bismo zamaknuli za Prevlaku. S njima bi izbljedjela i lica ljudi koje smo susretali, ali ne bi olabavili naši okovi što nas sputavahu gdje god bismo se otisnuli.

Nekad bi nam godila snaga Sunca koja nam je borala potna čela i umor otešćalih ruku, sladak bi nam bio popodneveni sanak u štivi koji bi nam utisnuo madire u bolna leđa, no kao ostarjeli bismo uznici jedva dočekali svrhu naše slobode, povratak na mjesto vječite klatnje i liječenje privremenim zaboravom što nam je, poput kakva uspokojivača, nudio Zaljev. Stoga bismo se na povratku svi natisnuli na pramac i natjecali tko će prvi čuti zvuk zvona i ugledati trak sunčani nad peraškim kampanjulom. Samo je Svebor sjedio na krmi zagledan negdje u dubinu, pun želje da u njoj pronade neko nama nedohvatno blago, duboko, duboko, ispod najdublje brazde.

Lepetane

Na povratku u kasnu proljetnu večer, dok su kapetani bili negdje na debelu moru, čuli bismo tek šum vode što se slijevala s Većebrda i uživali u pogledu na kristale koje su kapljice tvorile. U skalinadama bismo susreli tek pokoje-ga prolaznika koji je žurio na večeru u toplu okružju vlastita doma.

Okupili bismo se na palubi, Platihljeb bi rezao bedricu, a Gnjanoga bi nas (nazvasmo ga tako jer bi pod njim svako malo pukla daščica) krijepio vinom kojim bismo nadomještali blizinu bliska lica. Grube bi riječi naizgled jačale naše oklope sve dok se ne bismo ukutili, svatko na svojoj strani lađe ili mjesta. Tresli bismo se od studeni i praznine koja je odzvanjala našom utrobom zakrabuljena mrkim licem. Stoga bih nakon večere trkom tražio škrte odsjaje Sunca negdje u vrletima Vrmca podalje od grubosti vlastite družbe i upitnih pogleda ljupkih likova vlastitih priča iz davnine.

Legao bih na studen-kamen ufajući se da će me drhtaji odvratiti od gorka okusa duše koje nije ispiralo nijedno putovanje, nijedan prizor ni čarobna moć travke zaboravke, a kad bih oćutio srh topline i nakratko se preselio na mjesto i u vrijeme dok mi ova lađa što besciljno morem plovi nije bila domom i dok me nije preuzelo ovo neveselje iz kojega se, kao iz vrtijeljke, ne umijem izvući, krute bi mi se crte lica opustile, vlasi pozlatile, a lice razvuklo u osmijeh. Prisjećao bih se tad verasa na drevnome jeziku koje kao da je pisao netko tko je ležao točno na ovoj mrkenti i motrio pod bardima mista iz kojih se dižu bili kampaneli.

Lastva

„Ploviti se mora“, bio je odgovor kapetana Dživa na svaku našu tjelesnu boljku i duševnu patnju. Izricao ju je samouvjereno poput žreca koji je netom čuo božansku poruku s onoga svijeta, a koju ni jeka ni glasnici nisu još uspjeli izobličiti. Svebor nam uz oganj govoraše da mu je stari drug Kalojanis tumačio kako ime Sizif, junak iz njegovih priča koji je neprestano gu-

rao kamen, proishodi iz drevne riječi za mudraca. Sizif je, naime, zboras Svebor, prihvatio guranje kamena kao nepromjenjiv put u vječnost, a sve su naše plovidbe slične mudračevu poslu utoliko što se uvijek vraćamo na istu točku.

(Kako li je Sizifu bilo pri duši dok je kamen gurao i je li ga pekao gorak okus negdašnjega života koliko nas peče sol što nam istodobno vida i rastvara rane, nije nam odgovorio, a i nije trebao jer je sve govorilo njegovu lice kad bi spominjao Kosjenku i jednoga malog izgubljenog dječaka.)

Mene su, pak, vukla gola brda i vidici Pasiglave jer mi se činilo da je gore s vrhunaca pogled čišći i da se usponom stječe mudrost, no iza gorskih vijenaca ponovno bijahu gorski vijenci, iza maloga mora debelo, a iza debeloga ponovno malo te se i gore gubih u labirintima vlastitih misli i plućinama stvarnih i izmaštanih žala. Tek mi je plavetnilo odmaralo oči, oštar uzduh opuštao pluća dok je nespokoj privremeno skonsavao u smarknuća, a vječnost se tad i samo tad činila ne samo podnošljivom, nego i lijepom.

Trašte

Trebali smo malim čunom, sami, izdvojeni od ostatka posade, Svebor i ja prevesti žito do Ratca. Nađosmo se u lučici u Traštu. Polako krcasmo tovar. U plićaku ugledah komad svjetlacava nakita i izvukoh ga iz mora. Svebor obori pogled i reče da je vrijeme polasku.

More bijaše mirno, tišinu prekidahu tek zaveslaji i pokoja nestašna ptica što se bezuspješno kušala dokopati zrna. „Ja sam ti s Brača“, govorah ptici. „Morat ćeš pronaći drugu plavcu ako misliš jesti“, zasmijavah Svebora, koji šešulu prenamijeni u tanjur za naše slijepe putnike. Uočih kako motri nakit, pa ga upitah zašto to čini. „Jednom davno kod dalekoga otoka i sam naidoh na nešto slično. Dugo ures hranih da bih ga vratio u more.“ „Zašto?“, upitah. „Zahitih ga kad ostadoh bez nade da ću pronaći Kosjenku, pa pomislih kako je bolje da ga pronađe netko tko ga ima komu pokloniti ili da će ga tkogod odnijeti Kosjenki da po palucanju pronađe put iz Carstva Sjena, o

kojemu mi je govorio stari Grk iz prošloga života. Katkad kad zaronim, tražim je u muravi, a kad se umorim, poželim ostati na dnu da mi tišina oduzme bol sjećanja na sve što mi je u životu vrijedilo. Kad manje boli, kažem sebi da ih je blagoslov bio imati (jer imasmo sina), a kad boli, u sebi vičem snagom koja bi razorila moćne gore što nas okružuju. Od prizora iz staroga života živim i zbog njih želim umrijeti. Čudan je život: od misli na toplinu doma bježim u prazne razgovore s posadnicima naše lađe, a kapetanu prepuštam da mi svojom vikom rastjera tmore crnije od onih za najveće oluje.“

Nasmije se Svebor i pogladi jednoga od naših slijepih putnika koji mu je vjerovao onoliko koliko ja poželjeh da netko, nekad, kad moje priče prestanu biti tužne, povjeruje meni.

Sutomore

Danju smo veslali podalje od obale čuvajući se gusara iz grada u kojemu je još bilo Saracena i Jeđupa. Ploviti debelim morem nakon mjeseci plovidbe Zaljevom doimalo se poput putovanja u daleke i nepoznate zemlje, a u beskrajn obzorja bijasmo tek jednom točkom, sitni poput zrna pijeska u pustinji. Noću bismo se bližili obali oslanjajući se na mjesečinu koja nas je cjelivala prigušenom svjetlošću. Luči na dijelu kopna koje su osvojili naši neprijatelji bijahu slabašne, a zvona ondje desetljećima ne odjekivahu. Pitah se kako li je živjeti u mraku bez njihova zvuka koji je i nas, prognane sinove Evine, krijepio i razbijao nam tišinu čamotinje što nam se urezivala u kožu žešće od užadi i brazda oštra stijenja, tišine koja nam je sužnjila um jače od svake pogibelji što nam se nadavala.

Katkad pomišljah da smo i takvi kakvi jesmo, osuđenici na život bez topline doma i bliskoga lica, gotovo polubožanstva koja su, iako lišena olimpske svjetlosti, vječna, da nam se ništa na ovome svijetu ne može dogoditi jer smo zaštićeni životom bez nade, ali ipak osuđeni na život, na vječnost, kakva god ona bila, no pomisao me je na život bez zvona plašila toliko da se prekrilih krpaturom kako bih zaustavio studen što me obuzimala.

Pripustih sebi i slijepoga putnika te skupa gledasmo kako Svebor vesla dok mu je mjesečina zlatila put. Blaga svjetlost me umiri te se načas ponadah kako će i mene blišćavci odvesti do svijeta u kojemu će višnje sile s našega lica otrti svaku suzu s naših očiju te da će u tome svijetu i moje priče napokon prestati biti tužne.

Ratac

„Bliskost se ne mjeri ni brojem susreta ni brojem izgovorenih riječi jer je život satkan iz trenutaka. Mnogo znači kad netko s tobom dijeli posebne trenutke kao što ih ja dijelim s tobom. Blisko je lice ono o kojemu rado misliš i kad ga ne vidiš i kojega se rado spominješ i kad ti njegovo tjelesno obličje sve više postaje uspomenom“, budio me san potaknut davnim susretom točno u cik zore dok smo se bližili Ratacu.

Bili su to snovi iz kojih mi se nije dalo buditi jer bijahu poput priča i razgovora za koje bismo da se nikad ne završe jer kad bi završili i kad bismo ih ponovno ushotjeli započeti, vazda bi nešto pošlo po zlu, razabrale bi se skrivene primisli, životne računice, prizemne sitnoće i sve druge ljudske krivine duboko zakopane ispod površine dobrote i poniznosti. Bilo je ugodnije lješkariti u mekoći jutarnjega snoviđenja negoli se buditi (kad bih napokon uspio izmaknuti slovu vlastita gorčina i kad bi bore koje su mi urezala sva razočarenja i porazi načas iščezli) u neizvjesnosti jutra čiji te putovi mogu odvesti tamo ne zna se kamo.

Ćutjeh kako mi se udovi šire i kako mi se pogled blaži te kako me more miluje ljuljajući tu našu barku, otvorih jedno oko i ugledah snenoga Svebora kako stišće kameju dok nam more bira put, pronađoh mir u tome kraju u kojemu vrebaju gusari i Turci mrko motre s obale na svaki sumnjiv pokret te poželjeh ostatak života provesti u klatnji barke na debelu moru na razmeđu jave i sna.

U spomen Tomislavu Kuljišu

Nekad u jutarnjim satima 11. prosinca ove 2021. godine, daleko od svog rodnog Grada, u Domu za starije u Velikoj Gorici, u 91. godini života preminuo je znani i štovani dubrovački profesor, kroničar, sudionik i zapisničar dubrovačkih kulturnih događanja, književnik te glavni inicijator i osnivač Društva dubrovačkih pisaca, gospodar Tomislav Tomo Kuljiš. Ispraćaj je održan na Visu, otkud je gospodar Tomo, porijeklom, po ocu.

Legendarni dubrovački profesor, jedan je od najzanimljivijih osobnosti recentne dubrovačke povijesti, *hodajuća enciklopedija* – znali bi mu mnogi reći. Bio je protagonist i vrlo često izvor podataka mnogima, meni u tom smislu dragocjen, obogatio je brojne tekstove i kolumne, posebno iz knjige „Ulicama moga Grada“, iz koje prenosim crticu iz života ovoga istinskog dubrovačkog gospara.

Na vrhu Žudioske, „gore na kraju Geta, na samom kraju, ili na samom početku Geta, kad se u tu ulicu uđe s Pelina“ kako on sam to voli naglasiti, rodio se 1930. gospodar Tomislav Kuljiš, jedan od najzanimljivijih likova novije dubrovačke povijesti. Znani dugogodišnji profesor dubrovačkih srednjih škola, ponajviše Gimnazije, gdje je predavao hrvatski jezik i književnost, povijest umjetnosti te zadnjih godina i filmsku umjetnost.

Omiljeni profesor, magistar – onaj staroga kova – povijesti umjetnosti, „šetajuća enciklopedija“ kako ga vole zvatiti oni koji su ga znali, vrhunski jezikoslovac i poznavatelj književnosti i umjetnosti, posebno svega vezanog za svoj rodni Dubrovnik, dugi niz godina član Matice hrvatske, do njenog ukidanja 1971., pa iznova, kad je obnovljena 1990. godine. Autor, na žalost naš čitatelja, samo četiri knjige; „Jezik naš hrvatski ovdje i sada“ o našem jeziku, roman „Vila klicati neće“ o Domovinskom ratu u Dubrovniku, stručno – povijesno djelo „Mleci na Lapadu“, te zbirka priča „Vjetar ide za suncem“.

Zadnjih godina njegove nove priče objavio je Literat, časopis Društva dubrovačkih pisaca kojem je i on među osnivačima. Gospar Tomo je u Žudioskoj živio samo devet godina, 1939. s obitelji preselio je u Gruž i postao četivi Žaningru, te će priznati kako se malo tog prisjeća iz djetinjstva. „Nisam baš puno ni izlazio vanka!“

Kad zauvijek odlaze nositelji i pronositelji znanja svi smo na kušnji. Koga upitati za podatak koji ne pamte knjige, od koga dobiti saznanje za koje je potrebna i suradnja srca? Tek nam ostaje potražiti njegove neobjavljene zapise, tek nam ostaje prisjetiti se ostvarenih razgovora... A mi koji smo poznavali profesora, gospara Tomislava Kuljiša s njim smo to i doživjeli.

IZDANJA DRUŠTVA DUBROVAČKIH PISACA

- 2010.** LITERAT BR. 1.
- 2011.** MATO MIJIĆ: Ksenijino janje
LITERAT BR. 2
LITERAT MALI BR. 1.
VOJO ŠINDOLIĆ: Ulica koja će se zvati tvojim imenom
(U spomen na Milana Milišića)
- 2012.** ANE DERANJA: Bujanje biljnog soka
STANKO KRNIĆ: Zrak poprskan narančom
MATO JERINIĆ: Stablo od duba
SEBASTIJAN VUKOSAVIĆ: Gradologija
LITERAT BR. 3
VOJO ŠINDOLIĆ: Lakih nogu naokolo
- 2013.** ELSE LASKER-SCHÜLER: Lirika - izabrao i preveo MARIO KOPIĆ
ANTUN PAVEŠKOVIĆ: Suvišna roba
LITERAT BR. 4
BARBARA KLEPIĆ: Džepovi od marcipana
IRJA JERKOVIĆ: Novogodišnja čarolija
- 2014.** KAJA ĐEREK: Kaja napisala...
GALAKTIČKI VAPAJ: Testosteroni u magli
MARIJA ĐANOVIĆ: Sunčica
MATO JERINIĆ: Kapi kiše od kristala
PERO VUKASOVIĆ: Krik slobode

SAŠA FRANIĆ: Ne dan da mi te ukredu...
MARIJA MICI MOROVIĆ: Rascvjetali vrijesak
LUKO PALJETAK: Tisuću šiba preko usta
IVICA DEDIOL: Moderna glazba
LITERAT BR. 5

2015. BOYCE RICHARDSON: The coffee house that never died
MARIO KOPIĆ: Prozori
MARO ŠEHOVIĆ: Teška voda
LITERAT BR. 6
ZDRAVKO OSTOJIĆ: Tjeskoba
MATO JERINIĆ: Struktura grijeha

2016. LUCIJA KOVAČEVIĆ: Trenuci neprolaženja
VALENTINA VUKMAN ZELIĆ: Usudi se željeti
CVIJETO B. JOB: Pjesme - priredio LUKO PALJETAK
MARIJA MICI MOROVIĆ: U sjeni ruzmarina
IVANA LOVRIĆ JOVIĆ: U skutima tango
F. G. LORCA: Pjesme - preveo i priredio LUKO PALJETAK
LITERAT BR. 7
HRVOJE IVANKOVIĆ: Držić na Igrama (suizdanje s HC ITT)
STANKO KRNJIĆ: Kroničar svega
KAJA ĐEREK: Tražeći sebe, pronašla pjesme

2017. DUBROVAČKI LIBAR MARKA UVODIĆA SPLIĆANINA
- uredio i komentarima popratio HRVOJE IVANKOVIĆ
MATO JERINIĆ: Jednoumlje u višestranaju – epigrami 2.
BALADE O ROBINU HOODU: preveo i priredio LUKO PALJETAK
MARIJA MATANA BAZDAN: S treće je strane ležala tišina
LITERAT BR. 8
IVO OREŠKOVIĆ NUH: Dan kada je umro prijatelj
JACQUES PRÉVERT: pjesme - preveo i priredio LUKO PALJETAK

IVO PERIĆ: Neki drugi ljudi
MIHO MIHA ĐANOVIĆ: Zapisi postijera iz Grada
SENTENCE MARINA DRŽIĆA - priredio LUKO PALJETAK

- 2018.** MARIO KOPIĆ: Tama u zjenici sunca
ĐURICA ŠTAKA: Lako je vama pomorcima
FRIEDRICH NIETZSCHE: Tako govoraše Zaratustra
(knjiga za sve i nikoga) - preveo MARIO KOPIĆ
MATO MARIČEVIĆ: Lastovska elegija
LITERAT BR. 9
MIHO KATIČIĆ: Mir u duši
- 2019.** SLAVKA JURIĆ: Proročica
VOJO ŠINDOLIĆ: poSvete
PAOLINA PREO: Imaginarni život Camille Claudel kiparice
- preveli ANAMARIJA i LUKO PALJETAK
IVO OREŠKOVIĆ NUH: Mačak
PERO VUKASOVIĆ PECA: Ja sam samo
LUKO PALJETAK: Ptice koje se prerano svuku
ALDA MERINI: Zaljubljena duša – preveo IVO KARA PEŠIĆ
LITERAT BR. 10
- 2020.** ANAMARIJA PALJETAK: Prijevodi (Poezija, proza, drama)
- priredio LUKO PALJETAK
ANAMARIJA PALJETAK: Ogledi i eseji
- priredio LUKO PALJETAK
VEDRAN SALVIA i MARIO KOPIĆ: Protiv samorazumljivosti
LITERAT BR. 11
- 2021.** STANKO KRNJIĆ: Dnevnik tijela
VLAHO RAIĆ: Tisuću preobraženja
VEDRAN BENIĆ: Trinaesti otok
VINKO ROŽIĆ: Das Dreikaiserjahr